

بازو چیسى: عبدالله ندیم .

اچ

مسئله

ایندچی طبعی.

ناشری:

معارف کتبخانهسى

КАЗАНЬ.

Лито-Типографія И. Н. Харитонова.

1909

پوچته ایله ۱۴ تین

بهاسى ۱۰ تین

قل: هل ننبئكم بالآخسرين أعمالاً الذين ضل سعيهم
في الحياة الدنيا وهم يحسبون أنهم يحسنون صنعا.

افچ مسئله

بازوچیسى: عبدالله ندیم*

شعر

خلاقى ولادینى ابتغاً التحیب
ویمنعنى من ذاك دینى ومشرى

ناشرى:

معارف كتبخانهسى

КАЗАНЬ.

Лито-Типографія И. Н. Харитонова.

1909

بر ايكي سوز:

ترانساوال مسلمانلارى، مصر علماسندن «اوپچ مسئله»
ده فتوا صور اغانلار ايدى. بولار غه علماي مصريه نىڭ
ئولوغلار يندن، مفسير شهير، دانلىقلى مرحوم مفتى محمد عبد
فتوا بىردى؛ و بو فتوانى مصر نىڭ دىنى «المنار» مجلەسى
باسوب تاراتدى.

بو مسئلەر، بزنىڭ روسيه اهل اسلاملار ينده
كيره كلىدر. شوڭا كوره، مین، بو فتوانى تور كىچەگه كوچردم.
مفتى نىڭ فتواسى قسقه غنه ايدى؛ مین موڭا تفسیر، حدیث
و كلام فقھادن بايتاق سوزلر قوشدم و آرتدردم. ھتى
كتابم ترجمه گنه بولمىچە بوتونلای، ئوز آلدىنە، باشقە بر
كتاب بولوب چىقدى.

كتابم نىڭ آزاغىنە، بزنىڭ بو يورتدە بىك شايخ و عام
الضرر بولغان «ايشانلىق» و «مريدلك» توغرىسىندە بر
آز سوزلر يازدم، ايشانلارمىز نىڭ نى ايدىكلرىن كورسەتدەم.
سوزلرم آچى وفاتى بولسەدە آداب بر كشى خقندە توگلكلر.
شونىڭ سارتىن، خصوصى بر كشىلر نىڭ ئوزىمە دوشمان
بولولار ينە سبب بولور دىيب او يلامىم. أما قايسى بر

كشيلىر رد ايتە چكلىر . باكه ده تكفير قىلاچقلار ايمش .
 مېنىم ئوچون مونڭ زور اھمىتى يوقدر . ايمانم اوز مالمدىر .
 موى مېندىن سلب ايتەرگە ھىچ برەونڭ كوچ وقوتى يېتىمدىر .
 موندای كافىرلەر اويناوچىلارغە يعنى بر موئمىن
 ومسلمان بندەنى تكفير قىلۇنى بر اشكە دە ساناماغان منلارغە ،
 قىز كائىنات أفندىز نڭ « من كفر اُغاه المسلم فقد باء به
 اُدهما » - او كىما قال - ديگان سوزىنى ئەيتەم ؛ وكتابهنى
 رد ايتوچىلردىن ، دخى سوزلردىن دىللىرىمنى ئوزگارتمىچە ،
 ياز يىلغانى كىبى ، آلسونلار دە - استىرلر سە - رد ايتسولنر
 دىيىپ ئوتتەم .

ھەر ائشە توفىق ، آنجى ، الله تعالى دىنگە در .

۱۳۲۲ ع . ندىم .
 رجب المرجب
 رجب المرجب ۱۳۲۲ ع . ندىم .
 رجب المرجب ۱۳۲۲ ع . ندىم .
 رجب المرجب ۱۳۲۲ ع . ندىم .
 رجب المرجب ۱۳۲۲ ع . ندىم .
 رجب المرجب ۱۳۲۲ ع . ندىم .

رجب المرجب ۱۳۲۲ ع . ندىم .
 رجب المرجب ۱۳۲۲ ع . ندىم .

رجب المرجب ۱۳۲۲ ع . ندىم .
 رجب المرجب ۱۳۲۲ ع . ندىم .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي هدانا لهذا، وما كنا لنهتدى لو لا أن هدانا الله. ان الذين يكتبون ما انزلنا من البينات والهدى من بعد ما بيناه للناس في الكتب؛ اولئك يلعنهم الله ويلعنهم اللاعنون ، الا الذين تابوا وأصلحوا وبينوا (!) . . . . ولا تقولوا لما تصف ألسنتكم الكذب هذا حلال وهذا حرام لتفتروا على الله الكذب . . . . قل ان هدى الله هو الهدى. وأن اتبعت أهوائهم، من بعد ما جاءك من العلم ، انك أنت لمن الظالمين. اللهم صلى على سيدنا محمد وآله وصحبه وسلم. أما بعد:

ترانسوال (*) مسلمانلری. مونا شول توبه نده یازیلغان
اشلر طوغریسندہ فتوا صور اغانلر.

(*) ترانسوال؛ آفریقا قطعہ سینٹا. قبلہ یاغیندہ. کچکنہ گنہ بر حکومتدر.
بایتاقغنه اهل اسلام هم باردر.

۱ - بزنگ بو یاقده ، مسلمانلر ، باشلارینه اشلاپه وقارتوز ، ئوسلارینه باشقه دینده گی ، خلق کبی ، توژورقه وپالته کییه لر . شریعت اسلامیه ده مونگ حکمی نیچو کدر ؟

۲ - بزنگ موندە . ایت صویوپ یلق ، مه سنیکک ، نصارا قولینده در . بولار ، زور ترلیکلرنی صویغانده بالتا توتەسی برله ، باشلارینه صوغالار ، آندن آری صویالار . بیلگیلی ، بولار صویغانده ، الله اسمین ئەیتمیلر . بولارنگ صویغان ایتلرینی آشاو ، بزگه درستمیدر ؟

۳ - بزنگ موندە ، خلق قایسی شافعی ، قایسی حنفی مذهبنده در . بولار بر برسینه اویوب نماز قیلار ، فتوالری برله عملده ایتلر . بر مذهبده گی کشینگ ، ایکنجی بر مذهبده گی ، کشیگه اویوب نماز قیلوی ، فتواسینه ایباروی درستمیدر ؟

اشبو صوراولارغه ، برهم برهم آیروب ، شولای جواب بیرلەر :

برنجی صوراولارغه جواب

اشلاپه وقارتوز و باشقه یاژروپا کیوملرینی کیمک ، شریعت اسلامیه چه ، هیچ بر ضررلی اش نو گلدر یعنی شرعا مطلقا درستدر . مونی انکار ایتوچیلر ، سنه رسول ، تاریخ

امتدن خبرى بولماغان آدملردىن (*) دليللر يده « من تشبه بقوم فهو منهم » حديث قايسى بىر ئولوغ عالملىك ئىتويىنە قاراغاندە، ضعيف حديثلردىن (**). نىچوك بولسە دە يعنى ضعيف بولماغاندە دە، بولارنىڭ مقصودىنە دليل بولا آلمىدىر؛ مع مافىە، شونىڭ بىرلە استدلال ايتىلەر. طوغرىسى، استدلال ايتىكان كشىلەرگە تقليد ايتىلەر. حالبو كە بو حديثنىڭ معناسى، بوتونلىرى باشقە در. (***) موندە غى تشبەدن مراد يات دىندە بولغان خلقنىڭ دىنلىرىنى و اخلاق

(*) آمان الله! فتاوى هندىه يازو چىلاردە مى شولاي؟ آلا رىبىت قلنسوء مجوس كىيىنى. بىلىسكە چوقلى ايتىك نازك كە مەر بونى كفر علامتىدىن سانانغانلار يعنى بولارنى كىگان و بەيلەگان كشىلارنىڭ طشلار يندە مسلمان ايكانچىلىك كارىنى بىلىرىدە بىر بىلىگى بولماغانغە، ظاهر دە بولارنى كافردىيىب حكىم يورتلە در. اما حقيقە كافردىيىب بولمى مونسى بارى الله غە غنە معلومدر» دىلەر. بولارنىڭ سوز يندىن آڭلاشويىنە قاراغاندە. اگر طشلار يندە مسلمانلىقلارنىڭ بىلىگىسى تابلسە ظاهر ادە كافردىيىب بولمى. مثلا مسلمان ايكانچىلىگى هر كەمگە معلوم بىر كشى شول نەرسە لرنى كىسە. بەيلەسە بارى مونىڭ ئو چونگىكە آنى كافردىيىب بولمى. موندە قىرغاق، آندىن موندىن كو چىر و ب تقليد فدر بىرلە صوقرا و ب فتاوى يازغاقچە هر بىر سوزنىڭ طوغرى بولمى لازىم توگىل، كىلە چكەنگى صحىح مسلم و مىزان كبرى سوزلىرى موڭا قارشى يىتارلىك دليللردىر.

(**) موضوعات كبرى للعلامة الشوكانى رحمه الله تعالى.

(***) كەمدە كىم بىر قوم گە ئوخشاشونى قصد ايتىپ، آلا ر كىك دىندە بولونى ئويلاپ، آلا رنىڭ اخلاق و عادىتلىرىنى آلسە اول كشى شول قوم جەلسىدىن سانالور دىمەك ئوخشاشونى قصد ايتىپ، نى دىمەك؟ لفظ

دینیه لرینی اؤلوغلاب، آنی یاغشی دییب بلوب ئوخشاونی
 تله مکر . بوقسه اُحادیثده ثابتدر که رسولمز صلی الله
 علیه وآله وسلم روملار جنبه سین ، کسری طلیسانلارین
 کیمشدر (*) واصحابلر غه ده کیولری ئوچون بر سوز
 ئه یتمگاندر هم صحیح مسلمده « رسول الله صلی الله علیه وآله
 وسلم ، هند مجوسیلرینک باشلارینه کییه تورغان ، ایکی
 قولاقلی نهرسه لرینی کیگان » دییب نقل ایتولمشدر .
 ومیزان کبری ده ده امام مالکینک ، مجوس پادشاهسی بولاک
 ایتوب بیر گان قلمسوه نی کیگانی ذکر ایتولگاندر .
 اصحاب کرام ، فتوح بلاد ئوچون ، تورالی بیرلرگه
 طارالغانلار ، ونیندای شهرنی آلسه لار ، شول شهر کشیلرینک
 کیولرینی کیگانلر ، حتی نصاری قیزلارینی نکاح ایتوبده
 آغلاغانلار ؛ مگر حضرت عمر « ایجاب مصلحت » ئوچون ؛
 زئی اعاجمنی تاشلاگز دیب امر یازمشدر . فقط هوندن
 مقصدی تشبه دن صاقلانو توگلدر بلکه کبر وتر فکه سبب
 بولماسون ئوچوندر .
 تاریخه فارساگز کورر سز که خلفادن المنصور بالله ،
 مسلمانلر غه ، کفار پورکلری کبی بوزکلر کییو برله امر
 ایتکان . موکمالنکار ایتکان کشی بولماغان .

دېمككە من تشبه دن مراد ، تشبه في اللباس والهيئة
 تو گلدر . يوقسه رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم نك و اونكانده
 بولغان ، مونچه دينده شلرمز نك شولاي بولوي لازم بولادر .
 ا گرده كييوم كيمك امور شرعيه دن بولسه ايدي ، بو
 توغريده ، رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم گه اييارمك
 واجب بولور ايدي . اول كوب وقت باشينه چالمه كيگان ،
 بزگده شوني كييار گه كيرهك ؛ اول ، هيچ بر وقت ، بروقه
 وشالوار كيمه گان ، بزگده كيمسكه كيرهك ايدي وهكندا . ئلل
 سز ئويليسز مي رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم باشينه
 قاراقول ، ايلتر ياكه توپي بورك كيمشدر ؟ آياغينه ده
 ئوزون بالترلي ، آرتي صاوريلي چيتوك وكاوش كيمشدر ؟
 ئوستينه ده صاباقلي ياكه صاباقسز تويمه لي ، بيش بيللي ،
 ئوزون كازاكي كيمشدر ؟ ياكه ايكي جيگندن ينه بر چابان
 چغارلق درجه ده كييك واوزون جيگلي چابان كيمشدر ؟ في
 الحقيقه اگر لباس وتليس امور شرعيه دن بولسه ايدي
 رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم نك كيگان ونى رهوش وفورماده
 نكدرگان ، بزگده شولاي تكدرمك وكيمك لازم بولور
 ايدي . يوقسه بخاري لار نك مجوسلك زمانلاريندن قالغان
 كييوملرينى تقليد نوگل . موني نيچوك اسلام ومسلمان
 كييومى ديبك ؟ موني بيت بخارا وقازانليلاردن باشقه بر

كەسە كېيىدەر. مگر قتاي وياپون مجوسلرى كىيەلەر حتى قافقاس و قيرغيز خلقىنىڭ كىيىملىرى بىلە ئوزگەدر. عموم مسلمانلار آرهىنىدە ئورتاق اسلام كىيىمى قايدە بار؟ كىيىمچىلەرگە ئەيتەمز: سزنىڭ ئوزگىزنىڭ فتواگىزچە، باشگىزغە كىيگان و مسلمانلىقنىڭ بىرنىچى ركنىدىن ساناغان «كلەپوش» گىزنى كىيەسەكە كىرەك، چونكى، موفى، بو كىيىمگە كوندە، نصارانىڭ رىئىس روحانىلىرى بولغان رىمىدەگى «پاپا» وانىڭ قارديناللىرى كىيەدر كىيىمدە متبوعىگىز بولغان قتاي مجوسلىرىنى ئەيتىمىدە. من تشبەه بقوم فەو منەم.

اگر كىيىم و عادت مسئلەلىرى امور شرعىدەن بولايدى باشقە احكام شرعىدەن ئەھمىيەتلىك ھەمىيەتلىك بىيان ايتكان شرىعت مۇتەپەھ موفى بىيان ايتماس مېدى؟ ھایدىڭ! احاديث شرىفەدەن — ولو ضعيف بولسون — بىر ھادىث كىتورگىز. درست، شرىعت مۇتەپەھ كىيىمدەن بىھىت ايتىمىدەر. اما ئوزونلىغىدىن تىمىشدر تىمىشلىغىدىن توگىل.

بونوغرىدە بىر ھەكايە خاطرئىمە كىلىدى. مەرھومنىڭ بىكارى بولسون ئوچون يازامەن، موفى، بالذات، الشىخ مەرھوم جمال الدين الافغانى، استانبولدە تەھسىلدە و قىمىدە، كىيە ئەيلىدى استانەدە ايكان ھەر جەمە دىيورلك، ئوزىنە مەھسوس ئويىنە باروب مجلسى بىر لە مشرف، علمىدىن مستفید

بولادر ايدك، مرحوم مومى اليه بر وقت پيتر بورغنى
تشرىف ايتكانلر ايكان، شولاي ديب حكايه ايتدى:

«پيتر بورغده، بر وقت، قوار تيرمهده استراحت ايتوب

ئوتورغانده، خادم كروب؛ قازان عاماسندن، ايكي افندى

كيلگانلر، سزنگ برله كورشهكچى بولالار، كرسونلرەي؟

ديدى، مين، ئه يتگن همان، تشرىف ايتسونلر ديدم، هم

ئوز ئوزيمه ئويلادم: الحمد لله قارداشلر مازدن قازان علماسى

برله كورشهك هم ميسر بولدى، شايد اور دينيه و دنيويه مازدن،

ايك كيرهكلى اشلر نى مذاكره ايتسهك كيرهك. افنديلر كورديلر،

خوش بشدن صوگ، برهر استافان چاي تقديم ايتدم.

(مشار اليه اماملار مازنگ ئوستلرينه كيگان كيهلر ينى و نى

رهوشده كوريشكانلر ينى - عادت مجوسچه بوگولوب سغلوب

ونچه مرتبه حضرت ايسانهي؟ ايسهن سلامت كيلد يگزمى؟

دييب سوراغانلر ينى و ئوتورمق اوچون خوش، يه گز سز

دييب قستاشقانلار ينى سويلدى حتى تقليد ايتوب كورستدى.

رحمه الله تعالى رحمة واسعة) صگره برسى: تقصير! مونا، بزننگ

بو يورتده فسقه كيهوملر كيهلر قايسيلارى باشلار ينى

اشلاپده كيهدر. شرعا بونچك بولور ايكان؟ من شبه (!

حد يثينه قاراغانده درست بولماسقه كيرهك بيت. كتر

احاديثده ويا كلام فقهاده، بوتوغرىده، بر برسوز كورمدگمى
تقصير ديب سورادى»

«مېن و مونڭ بو صور اويندىن، طاڭ عجبكه قالدم مېنم
 آز بولسە دەسەم ودانم بار بوياقغە كېلو وم دە، دېن قارداشلىرىم
 برلە، اېڭ كېرەكلى اشلىرىم نى سويىل شەك مقصودى برلە
 ايدى. هم بولار دە سوزلىرىنە قاراغاندە قازان قاسم قدر
 بېردن بارى مېنم برلە كوريشور وسويىل شور ئوچون
 كېلگانلىرى. صور اغان مسئلەلىرى ايسە نى دنيا مېزغە ونى آخرت مېزغە
 تعلقلىدىر، كولدەم دە جوابندە ئەيتىم : - رسولى صلى الله
 عليه وآله وسلم ترزى وتگوچى توگل ايدى، تگوچى لك
 علمى ئوگرە توركە كېلمەدى بلكە آدملىرىڭ دنيا و آخرت
 باغث شرف وسعادىلىرى بولغان «دېن» علمى ئوگرە توركە
 كېلدى. كىشىڭ توبغىنە چە ئوزون ويا ترينە چە قىسقە
 كىيوم كىيىنىڭ شىرىعتكە، دىنگە مناسبتى، هېچ بر يوقىر.
 مگر كېرەكلىدىن آرتىق بولوب، اسرافقە كرگانلىكىدىن. كىڭ
 و ئوزون بولوويندە غنە بولا. شوڭا كورە حدىثدە لباس
 وتلبس كە دائر - حكايەدن ئوزگە - بر سوز بولماس،
 كىتاب حدىث مودا دفتىرى توگلدىر. كلام فقهاغە كېلسەك :
 متقدمون فقها عليهم الرحمة مونڭ شىكىلى واق توياك جزئى
 اشلىر برلە عزيز عەرلىرىنى ئەرەم ايتمەدىلەر، آلا كېرەكلى
 اشلىرىنى ئويلاودن بوشى آلمادىلار. شونڭ ئوچوندە،
 اڭ كېرەكلى و اھمىيتلى مسئلەلىرىنى يازوب قالدىردىلار.

وقتتا که متأخرون، ئوزلرینه اش قالماغانینی کوردیلر ؛
 علم صاتمق ئوچون شریعتکه تعلق بولماغان نرسه لرنی ،
 گویا شریعتنڭ ، ایڭ اهمیتی ، مسئله لریندن ایتوب ،
 کتابلار یازدیلار دین یسرنی ، عسر ایتدیلر ، اصلینه
 ئوخشاماس بر حالگه توشوردیلر ویتکوردیلر . « انا لله
 وانا الیه راجعون . »

آندن آری ، هیئت قدیمه دن بر مسئله نی صورادی . بلکه
 افندی بوفنده ماهردر دییب تحقیق برله جوابقه کویشسامده
 اورونسز اعتراضلاریندن ، موندده قشری برله گنه قالغانینی
 کورب حیران بولدم ، قلبمده غایت اچی بر حس طویدم .
 اهل اسلامنڭ ، علم تحصیل ایتمه مز دیب ، یوق نرسه لر
 ئوقوب ، عزیز عمرلرینی بوشقه ئوتکارگانلرینی ئویلاب ،
 اوللرده ، اسلام عالمنده ، نیلر وکملر کیچکانلگندن ، بو-
 سبتون خبرسز بولولاریندن متأثر بولدم « دییب کوزلریندن
 یاشلر آغوزه آغوزه سویلیدر هم «مونا، شونڭ کبی حالار
 بزنی، بودرجه مذلتکه توشوردی دییب یانا یاقیلا
 آڭلاتادر ایدی . جزاه الله خیر الجزا وأحسنه . انتهى .

کییوم توغریسنده شریعتنڭ (شارعنڭ) بیانی ، کیرهک
 قدریسندن آرتیق ئوزون اینمک وکیڭ قیلحق . اسرافدن

صانالمقده در. اسراف ایسه، نص برله، ممنوعدر. مثلابخا -
ریلارنڭ چاپان واستانبول اماملارینڭ (روم روهانیلریندن
بیراث آلدقلاری) جبه بیگلری کبی. بوزمانده هر کم
چالبار کیمکره در. بناء علیه تزدن ئوزغان کزاکی وچاپان
ایتا کلری، هیچ بر کیره گی بولماغانندن، شارعنڭ بو منعینه
کره، و آچیق اسرافدن بولادر.

نووی شرح مسلمده قاضی عیاضدن روایت ایتوب
ئهیته «کییومده، کیرهک قدرگه آرتیق اوزون وکیڭ
بدعت واسرافدنر.» (*)

دیمککه زمانه منلارینڭ و فقها اسمینی عصب ایتکان
ظاهر بین اماملرنڭ کییوم و امثالنده من تشبه . . .
حدیثی برله أستدلال ایتوب، قسقه کییوملرنی، اشلاپه کبی
نرسه لرنی حرام دییولاری ئورونسزدر، قصور علمدن ناشی
براجترادر. ولا تقولوا لما تصف ألسنتکم الایة .

فقهای حقیقیون، «من تشبه» حدیثنی، امور دینییه
و أخلاقیه ده، هیچ بر ایجاب مصلحت سز، اجنبیلرگه ئوخشاونی
فصد ایتمکدر دیلر: موڭا قاراغانده، کفار کبی، قبور
أولیانی-مسجد توتوب، تعظیم و زیارت ئه یلهمک و بلکه ده

(*) فی باب تحریم جراتلثوب خیلا.

برگه هیچ بر وجهدن، بو کومسه الله نك دوستی و لیسسی دییب حکم ایتو ممکن بولمی طوروب، ایشانلار مونی هر کمدن ئوستون، هیچ بر خطا و گناه صادر بولماس . یا گکش سوز سویله ماس معصوملار (قاتولیک خرستیانلرینک ریم پاپاسنی لایخطی دییب اعتقادلاری کبی) و سوزلری عین حکمت و محض فضیلت دییب اعتقاد (***) ایتوب درجه سندن آرتق نیوشلیسندن زیاده تکریم و تعظیم ئه یله مک و نصارانک صور انبیا و اولیادن مدد استاب، فایده امید ایتوب ئویلرینه آسولاری کبی بز ننگه صور ءور نینه (***) ایشانلار و پیغمبرلرنک اسملرینی و نامه های اصحاب طریقتنی آسولار مز اصل منهی عنه بولغان تشبه در . فاعتبروا

(**) حضرت شولای ئه یته ایدی، ایشان حضرت بولای قیلا ایدی دییب هر بر اشته آلارنک سوز و فعللارینی دلیل و سند توتالار، آلاغه قارشى سویله ونی ردایتلر و حتی معاذالله، آلارنی تخطئه ایتو چینی پیغمبرلرنی تخطئه ایتودن آرتق عیبلی و گناهلی صانیلار. آلارنک سوزینه قارشى قرآن آیتی کیتورساک بیله قبول ایتیلر. حضرة آنی کورمگانمنی دیلر، (***) ئلده اسلامیتده صورت تعظیمی ممنوع بولغان. یوقسه، شکسز اسملری ئورنینه صورتلرینی آصار ایدک. تشبه فلان، اصلا، خاطر برگه کیلمه س ایدی .

یا اولی الابصار. (*)

§

ایکنچی صور اوغه جواب

ایکنچی مسئله نك جوابنده مفتی رحمہ اللہ « و طعام الذین
وتوا الكتب حل لكم » نص جلیل الشانی برله فتوا
بیر مشدر .

معناسی : ئوز لرینه كتاب یبار یلگان و بیر لگان
آدملر نك طعام و آشلاری، صویغان ایترلی سزگه حلالدر .

(*) بو کیوم مسئله لری بیک جزئی مسئله در : حاضرگی زمانده موندن
بحث ای توب تورو، کتابلار یازوب ماتاشو کاغد و قاراهم عمر گهره م ای تودن
کوب ئوز مایدیر. اکن نیشلر گه کیره ک؟ میقرو بلار بر دین اسمندن ئلله نیقندر
شارلاتان لقلارده بولالار، علما اسمندن کوتهر و پ فتوالار یازالار . خلقمیز
نادان نادانلغی نسبتنده ده - حمد اولسون دینگه اخلاصلی دین اسمندن
سویله نگان سوزنی قبول ایترگه گنه تور. نیندای عالم فتوا بیر ورگه تیوش؟
مقلدلر فتوا بیره آلالار می؟ غرامافون نك فتواسی درست می موندن قطع نظر؟
موندای منلار نك لغتدن بی خبر بولولار یینه نی دیسک؟ دیر معیشتنی فاراساک،
تشبه برله شبه نك معنالارینی آیورا آلماعانی نی، شولایده افتاغه ییلتونگانینی
کور و ب شاشارسک! بالاتفاق سوزینه نی جواب بیور رسک ییلگیلی، بو
سوز نكده معنالارینی بلیلر شول دییور رسک یا که غرامافون یرلاوینی مین
حضور لانو ئو چونگته تکلیمن اول حسدن محروم بیت دییور رسک یا که
کوب شاولا ماگز آلا ی بولای ئوله قالسا گز، کییوم گزگه قاراب مجوس
آیینچه دقن قیلنور سز دییب غرامافونچه جواب بیور رسک نیچوکده شول
جوابسز قالورغه یارامی .

دېمكدر . الله تبارك و تعالى اوزارينه كتاب بېرولگان نصارا
 ويهوديلرنڭ طعام و آشلاريني حلال ديگان الله تعالى آلارنڭ
 اعتقادلاريني وترلك صويغانده كم آدين ذكر ايتكانلريني
 بله در .

قازان منلار يندن بعض كېچينان يهودي و پېر و تستان
 نصارا (نصارالارنڭ بر مذهبى) نڭ ذبيحه لريني ، آشلاريني
 حلال و قانوليك و پراوسلاونى خرستيانلارنڭ ذبيحه و آشلاريني
 حرام ديدر . موڭا دليل ايتوبده « الله تعالى و شن گه صنم غه
 يعنى پوتلار غه عبادت ايتوچيلرنك ذبيحه و آشلاريني حرام
 ديگان . مونك سببى ده ، شول پوتلار غه يعنى اللهدن باشقه غه
 نابنولارى در . قاتوليك و پراوسلاونى نصاراده ، بو توغرىده
 و ثنيلر (پوتقه نابنوچيلار) برله بر و برابر در چونكه
 بولار نڭده ئويلرينده ، عبادتخانه لرينده صورنلر . صنم
 و پوتلار طوب طولودر ، عبادتلىرىده شولار غه در . « ديدر .
 منلا افندينڭ بو سوزنى سويله وى ، تاريخدن ، بيك
 اول قدر حظى بولماغانيني آڭلاتادر ، تاريخنى قاراغانلار
 بلورلر كه نصارانڭ كليسا و عبادتخانه لرينه صورتلرنڭ كروى
 عصر سعادتن ئوچ عصر ايلكدر . بو آيت اينگان وقتده
 نصارا : شام ، خېشى ، - قسطنطينه و ياوروپا مملكتملرينده
 ايدى ، كليسالرىده صورنلر ، پوتلار برله طولى ايدى آلارنڭ

كجگه عبادت ايتكانلر ينى الله تعالى هم رسولى بله لر ايدى .
 مع مافيه شوشى آيت برله ذبيحه لر ينى هلال ايتمشلردر .
 ورسول الله صلى الله عليه وآله وسلم دخى ، آلا رغه گل
 «أهل كتاب» ديبب خطاب فيلا يعنى ئونده شه ايدى، هم
 آلا ر برله اهل كتاب معاملسى فيلا ايدى نصارانك فاتوليک
 وپراوسلاونى (اورتودوقس) مذهبلى رسول الله صلى الله
 عليه وآله وسلم دن اوّل بولغاندر پروتستانلار مذهبى
 ايسه سوکدر - بو طوغر بده تاريخن بر بيتنى يازمى
 كيتو، كتابمىك كيمچيلکينه يا كه دعوامىك قورى دعوا
 يولوب قالوينه سبب بولو احتمال شونىك سارتين يازونى
 موافق تابدم

تاريخن بر بيت

قسطنطينيه يعنى استانبول شهرينى، هجرة نبويه دن
 ۲۹۲ يل ايلك غربى روما ايمپيراتورى آدالغان « بويوك
 قسطنطين» بنا ايتكاندر. بر نيچه وقتلار غربى و شرقى
 ايمپيراتورلقلار بر يگوب طور غانلار؛ بارا بارا يعنى هجرتدن
 ۲۲۷ يل ايلك، بر برلريندن آيورولوب، غربى روما
 ايمپيراتورلغى، شرقى روما ايمپيراتورلغى ديب آدالغانلاردر.
 اوللرى اداره روحانيه لرى بر ايدى، مذهبلى بر ايدى.
 سوکندن بعض بر سياسى سببلردن غربى روما كليساسى

«قاتوليك» وشرقى روما كليساسى «اورتودوقس» (پراۋسلاۋنى) اسم لىرىنى آلوب ايكيگە آيور يىلدىلار. استانبول ايھپىراتورلىغى تا عصر سعادت و آندن سوڭده دوام ايتكاندر. رسول الله صلى الله عليه وسلم نڭ «يسا اهل الكتاب تعالوا . . .» دىيىپ خط بىرلە دىنگە ئوندىگان ھىرقل (ھىرافلىوس) شول شىرقى روما ايھپىراتورلارىنىدىن بولغان، اورتودوقس مذهبىندەگى قيصرلردىن.

(سىر كىتابلار يىنە قاراساڭىز كوررسىز كە كىرەك رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم، و كىرەك خىلفاء راشدون، دمشق شام، قدس شريف، اُتنا كىيە، قىسرىن، بىلبىك و سائر نصارا شىھرلىرىنى آغاندى ھىم باشقى و قىتلار دە گل اھل كىتاب مەاملەسى ايتوب، عھد نامە لىرىنى دە شول اصولدى يىازغانلار در) خرىستىيانلر، اوللىرى روما (رىم) دە ايرىكونلەب آيىن روحانىللىرىنى يورىتە آلمىلار ايدى فقط سوڭغە تابا، يعنى ايھپىراتور «والىرىن» زىماندى بىر آز آچىق بوز كورگانلردى. بو ايھپىراتور، بايتاقغىنە كو بەيگان خرىستىيانلرى، ئوز قولىنە آلوب، بو تىنچە، اشلى آلمانان اشلىرىنى، بولار آرقىلى كورمكىچى بولدى. قولغە آلو و خاطر لىرىنى تىسا بو ئوچون، قىسان لىقىن قوتقاردى. بولارغە بىر آز ايرىكونلەك بىردى. پاپاسلار گروھىدە، ايھپىراتورلار نڭ بو التىقاتلار يىنە

قارشى ياخشىلىق كورسەتىك دىيۈپ، خرستىيانلىققە، رومانىك دىن رەسمىي بولغان، پىت پرستىكلدىن قايسى بىر آيىن و عادەتلەرنى قاتوشىدىلار (*). مونىك ايكنچى يىقىندىن ھەم فايدەسى بار ايدى. اول وقتقە چە، بوتونلەي، پىات بىر دىن بولوب كورىنگان نصرانىتنى، طوتودىن طيولوب طورغان رومانىلار، بو دىننىڭ، ئوز دىنلەرنى، ياقىنلىغىنى كورگەچە، گروە گروە، خرستىيانلىققە كره باشلايدىلار. مونا شول و باشقە سىبىلەردىن، كليسالارگە صورتلەر كىرىشىدۇر. سەنە تەخمىنەن ۱۸۲۱ يىلى، كليسالارگە صورتلەرنى خرستىيانلىقنىڭ اساسى شول وقت قورولغان. آندىن آرى، عصر بعد، كليسالار دە سوراعزە، ھوارىلەر رەسمى آرنى كىلىشىدۇر؛ شول چاقى كە، عصر سعادىدە كليسالار، عادتا بىرەر آثار نەقىسە موزە خانەسى ھالەندە ايدىلەر. شول وقتدىن، تابو يىكرىمچى عصرغە قدر خرستىيانلىقنىڭ بومى ھەبلەرى زور ئوزگەرمەگەندىن، (**)

انتىي. بو بىنكە قاراغاندە، مىلا افندىنىڭ دىلىلىنىڭ چىرىكلىكى آڭلاشالغاندىن دىيىپ بلەم. اما باشقە بىر دىلىل و سەندى بولسە بلەيم.

(*) يەھۇدىلەرنىڭ خرستىيانلىقنى، گويى قەبۇل ايتۇپ، نىندىكى خىدەتلەردە بولغانلارنى مونىك يازوغە ضرورە يوقىدۇر.

(**) مەدافە جلد اول، تارىخ كائىنات، و قىسما تارىخ ھەممى مەراد و سائە

فتح البيانده بو آيت نك تفسیرينده شولای یازیلغان
 «کتاب فروعده، بیان قیلنغانچه، طعام اهل کتابنك حلال
 پولوچیلغی، نکاهلرینك حلال بولووینه فاریدر. طعام، آشالا
 تورغان نرسه لرگه اسمدر. ذبیحه لر شول جملهدندر. اهل
 علمنك کو بره گی، بو آیتده گی طعامنی «ذبايح» یعنی صویولغان
 نرسه لر دیب تفسیر ایتکانلر. بو آیت، طعام اهل کتابنك،
 کیرهك ایتدن و کیرهك باشقه نرسه دن بولسون، مسلمانلارغه
 «مطلقا» حلال بولوینه دلیلدر. صویغانده اسم اللهنی ایتسونلر
 کیرهك ئەیتمه سونلر. بو آیت «ولا تأکلوا مما لم یذکر
 اسم الله علیه» (*) آیتینی تخصیص ئەیله مشدر. بولای بولغاچ
 بو آیتچه، اگر یهودی نرلکنی صویغانده، عزیز اسمینی
 نصارا مسیح - عیسی آدینی ذکر ایتسه لرده ذبیحه لری
 حلالدر. بولای دیب ئەیتوچیلر اصحابدن ابو الدردأ،
 عباده بن الصامت وابن عباس، تابعیندن زهري، ربیعہ
 شعبی و مکحولدرلر.»

«حضرت علی (کرم الله وجهه) وعائشه وابن عمر اگر
 کتابی نك صویغانده، الله تعالی اسمینه باشقه نرسه نك آدینی

(*) یعنی چالغان وقتده اللهغه باشقه نرسه لر نك اسمین ذکر ایتوب
 چالونغان حیوانلرنی آشاماکنز یا که چالغانده الله اسمی ذکر ایتولسه گان حیوان
 ایتلرینی آشاماکنز.

ذکر ایتکانلری آکلاشلسه یعنی ایشوتسه گز آشاما گز دیدیلر. بولار « ولا تا کلووا . . » برله استدلال نه یله دیلر

تابعیندن طاووس وحسن بولارغه ایبار گاندر.

« مالک رحمه الله اسم اللهغه باشقه نی ذکر ایتکانلری

ایشوتلسه ده حرام تو گلدر بلکه مکروه دردی . امام شعبی

وامام عطا، امام مالکدن صورادیلار: اهل کتاب، ذبیحه لرینی

چالغانده اسم اللهغه باشقه نی ذکر ایتکانلری ایشوتلسه حکمی

نیچو کدر ؟ دییب ، آشارغه یاریهی یوقمی ؟ امام جواب

بیردی: الله تبارک و تعالی آلا رنک ذبیحه لرینی حلال دیدی

حالبوکه اول آلا رنک، ذبح وقتنده کم آدین ذکر ایتکانلرینی

بله در. بناء علیه «مطلقا» حلالدر. « دییب.

«بو خلاف لار. ذبح وقتنده» اسم اللهغه باشقه نی ذکر لری

معلوم بولغانده، ایشوتلگانده در. أما کم آدین ذکر لری

معلوم بولماسه یعنی ایشوتلمه سه ، حلال بولوینه ، اجماع

امت» باردر. بواجماعنی الکیا الطبری وابن کثیر روایت

ایتمش لدر. هم سننده ثابتدرکه رسول الله صلی الله علیه وآله

وسلم یهودینک صویوب هدیه ایتدیگی قوی ایتینی آشاغاندر

واصحاب کرام خیبر یهودیلرندن مایلار صاتوب آلوب

آشاغانلاردر (**) بوهم بونک کبی حدیث لر صحیح البخاری

(**) یهودیلر ناک ذبیحه لری توغریسنده نزاع بارمی ؟ دییب بر

هم باشقه حديث كتابلار ينده ده مذکور در . تفسير قرطبي ده .
هر بر نصرانی يهودينك ذبيحه لاری جهه ورامت قاشينده حلالدر
دييب مذکور در .»

امام طبری تفسيرينده ، اصحابدن ؛ نصاری و يهودی
ذبيحه لارينك ، حتی کنيسه و بيع (۱) ئو چون : قربان ايتوب
چالغان لارينك ده حلال بولوی حقينده ده روايتلر ذکر
ايتولگاندر (۲) .»

بور روايتلردن ، اهل كتاب ذبيحه سينك هم آشلا رينك جهه و
امت قاشينده حلال بولو چيلغی آگلاشلادر . آندن آری
«و طعام الدين...» آيتی آشاو حقنده بولغان آيتلرنك ايك
صوگ اينگانيدر (۳) . بناء عليه قايو بر علمانك ئه يتکانچه ،

عالم اسلامی اعتراض ايتدی . مين سوگا ، صوگ غير اسم اللهنی ذکرده نصارا
برله يهوديلر آراسنده آیورما بارمی برسنی مسیح ديگری عزيز آدينی ذکر
ايتلر . دييب جواب پيردم . واقعا بعض بر علما برسین حلال ديگر ين حرام
صانيلار . يهوديلر شرائط ذبعنی رعايه ايتلر ايمش غير اسم اللهنی ذکرده بو
لار بوا برذر . ايندی فروعات برله اهل كتاب مکلفمی بوقمی کيله چکده
موندن بحث ايتولا چکدر . شوگا کورده اهل نفسير بولارنی آیورغانلار
ايکسینکينده بر حکمه اعتبار ايتکانلردر .

(۱) کنيسه نصارانك بيعه يهوديلرنك عبادتخانه لريدن .

(۲) طبع هندي جلد اول صحيفه ۶۸۸

(۳) فتح البيان تفسيری صفوة الاعتبار وغير ذلك (**)

« ولا تأكلوا مما... » و « وما أهل لغير الله به » آيتلىرى،
 مۇنى نىسخ ويا تەخىيىس (۱) ايتە آلمىدر. بىلكە كىر يىسنىچە،
 وايكى آيتنى « و طعام الدين... » آيتى تەخىيىس ايتىكاندر.
 دىمىككە الله تبارك و تعالى قىلار يىنە، مەمالات و مەاشراندە،
 مشقت و چىتو نىك بولماسون اوچون، ذىيەھ اهل كىتابنى
 حلال ايتىكاندر. هذا من فضل الله.

* * *

مىتەنىڭ حرام بولۇى و صويونىڭ رەوشلىرى توغرىسىندە فقه

قال الله تعالى « قل لا أجد فيها أوحي الى محرما على
 طعام يطعمه، الا أن يكون ميتة أو دماً مسفوفاً أو لحم خنزير،
 فانه رجس أو فسقا أهل لغير الله به »

(۱) نىسخ دىيىب بىر آيتنىڭ ايكىنچى بىر آيت حەكىمىنى ئون گارتويىنە ياكى
 بوتونلەي بىر تويىنە ئەيتولەدر. تەخىيىس دىيىب ھەمە كىشى و ھەر بىر حال ھەقىدە،
 يىبار يىلگان بىر آيتنى ايكىنچى بىر آيت بىرلە قايىسى بىر كىشىلەر ويا كە قايىسى بىر خاللىگە
 گنە اخلاىاب قالدۇرغۇ ئەيتلەر، مىثلابوئىر يىنە ولاتأ كوا آيتنى كىرەك كىمگە
 بولسون ذىيەھ سىنە اسم الله نى ذكىر ايتمەسە ذىيەھ سىنى آشارغە يارامىدر. نصار انقىدە
 يھودىنكىدە مشرىكىنگىدە دىگان سوز بولا. موندىن صوڭ الله تعالى و طعام الدين
 نى ايندىر وپ ئەيتە اسم الله ذكىر ايتلمەگان ذىيەھ لىرىنى آشاو درىست توكل بو ذىيەھ
 لىر اهل كىتابنى بولماسە اما اهل كىتابنىڭ يعنى نصار و يھودنىڭ ذىيەھ لىرى اسم الله
 نى ذكىر ايتمەسە لىردە درىستىر دىيىب آنە بو صوڭغى آيت بىرلە اولگى ولاتأ كوا
 آيتىدىن اهل كىتابنى آيوروب الغان بولا.

«حرمت علیکم المیتة والدم ولحم الخنزیر ، وما اهل
 لغير الله به ، والمنخنقة والموقوذة والمتردية والنطيحة وما اكل
 السبع الا ما ذکیتم وما ذبح علی النصب وان تستقسموا بالاذلام»
 یعنی : ئەیت سین یا محمد، میکا یبار یلگان نر سولر
 آراسینده، آشاوچیلارغه آشاوی حرام بولغان ئەیبیرلرنی
 مین تابمین. مگر اولگان حیوانلارنی، قاننی، دوکغوز
 ایتلرینی، چونکه بولار نجس و بلچرا قدر دیب.

ایکنچی آیت معناسی : اولگان حیوانلار نك ایتنی،
 قان، دوکغوز ایتنی، اللهغه باشقه نر سه لر اوچون قربان ایتوب
 چالونغان حیوانلر ایتنی (۳) ایب برله بوولوب یا که بر بر
 بیر گه فسولوب، بوولوب اولگانلرنك ایتنی، آشاونی نیت
 ایتمیچه - تاش یا که آغاچ برله بهروب اوتور یلگانلرنك،
 یوغاری ییردن توشوب اولگانلرنك، بربری برله سوزیشوب
 اولگان ترلکلرنك ایتنی، بیرتقچلار توتوب آشاغاندن قالغان
 حیوانلرنك ایتنی ا گرده اولوب یتمه گان بولوب صویارغه
 اولگور و لمه سه، صنملرغه چالینه چق تاش اوستنده، صنملر
 اوچون، چالونغانلار نك ایتنی، هم اوتوش اویونی برله
 اوتوب آلونغان حیوانلار نك ایتنی، سز گه حرام ایتلمشدر،
 (۳) قبرلر گه ارواح اولیا اوچون، ایتوب چالغان قربانلار کبی

ما اهل لغير الله به وما ذبح على النصب نك حراملقى
باشقه لارينه قار اغانده، قوتليره كدر چونكه بو الله دن باشقه
ئوزلرينك ال ديب اعتقاد قيلغان نرسه لرينه، و بالجمله الله غه
باشقه نرسه نى ئولو غلاب چالودر كه و ثنيلر، پت پرستلر،
مشركلر اشيدر ايمانغه متعلق اشلردنلر. الله تعالى مونك
كسى، اعتقادقه، ايمانغه تعلقلى بولغان اشلردن، شرك قاتو
و وثنيت كه ياقين بولغان، ئوخشاغان اشلردن بىك نق
طوبورله طيبه در: (۱)

ئولگان نرسه لر نك حرام بولووينده، قايسى كشيلىر
قانى نك اغوب بتماونى سبب كورسه تكانلر. بو معقول سوز
ئوكلدر. علم طبعه معقول توكللكينى ار باينه قالدىروب
حديث و سنتچه معقول بولماغانينى ياز ايم: رسول الله صلى الله عليه
و آله وسلم دن تورلى روايتلر ايله تورلى كشيلىر دن «ئويره نگان
ات نك توتقان اولارى، ا گرات ئوزى آشاماسه، چالورغه
ئولگور بلمىچه ئولسه ده آشوى در سندر.» دىيلگان هالبو كه
موندای واقعه لرده قان اغوب بتميدر.

مسلم و ابن ماجه عدى بن هاتمدن روايت ايتهلر
رسول الله صلى الله عليه وسلم ئه يتدى، ا گر ئويره نگان

(۱) خواجه لار تاوينه ايلتوب چالغان حيوانلار خواجه بهاء الدين قبرينده،
توكلى بابا. مير بدوى قبرينده چالونغانلار هممى شول جمله دن در.

انگیزی بسم الله كه يتوب او طوتارغه يبار سه گز، اولده آونی
طوتوب كيتر سه، ئوزی آشاماغان بولسه شول آونی
آشاگز، ديب. عدی صور اغسان. يار سول الله؟ ات طوتوب
ئوترگان بولسه ده آشيقهی؟ ديب. رسول الله صلی الله علیه و آل
وسلم جواب بيرگان: ئوتور سه ده ئوزی آشاماسه درستدر
ديب. عدی ينه صور اغسان: قای وقت مین آونی معراض
(۱) برله بهروب ئوتوروب طوتوب آلامن. بونیچوك بولور
ايكان؟ ديب. رسول الله صلی الله علیه و آل وسلم ئه يتكان:
اگر معراض، قرنی برله تيوب ئزرهك جراحته لله، ئولسه ده
آشا، اگر اینی برله تيوب ئوتر سه آشاما ديب (۲)

احمد و مسلم و نسائی ابی ثعلبة الحثلی دن روایت
ایتوب ئه يته، رسول الله صلی الله علیه و آل وسلم ئه يتكان:
برکشی آوغه اوق، آتسه، اوغی تيوب آو اولميجه اوچ
كون بوغالوب تورسه، آندن آری اولی تابولسه ایسله نه گان
بولسه آشاوی درستدر ديب (۳)

- (۱) معراضی تورلیجه تفسیر ایتکانلر. بعضیلر ئوچینده تیموری
بولوب یانلاریند، قناتی بولماغان اوق، قایسیلار باشی، تیمورلی، ایگلی
آوریر. تایاق دیمشار. باشقه لاریده بوتهن تورلی تفسیر ایتکانلر. (قسطلانی
(۲) ابن ماجه جلدثانی صحیفه ۵۱. مسلم جلد رابع صحیفه ۳۲۵.
(۳) مسند احمد جلد رابع صحیفه ۱۹۴. مسلم جلد رابع ۳۲۸ نسائی
جلدثانی ۱۲۸. ابی داود ۵.

بخاری و ابو داود و ابن ماجه، حضرت عائشه دن روایت
 اینکانلر : بر قوم رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم گه
 کیلوب نه یتکانلر: بز بلمه گان کشیلر دن ایتلر صاتوب آلامز:
 موکا اسم الله نی ذکر ایتو و یا ایتماو لرینی بلمیهز. نیشلیک؟
 دییب. رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ئوز گز بسم الله
 نه یتگز ده آشاگز دییب جواب بیر گان (۱).

احمد و نسائی و ابن ماجه، عدی بن حاتم دن روایت
 ایتوب، نه یتله لر که عدی بن حاتم رسول الله صلی الله علیه
 و آله وسلم دن «بز آوتوتامز، اما یانمز ده صویبار ئو چون
 چچاق بولمیدر، مگر تابولسه طابولادر: قرالی طاش یا که
 نیمورلی طایاق، بو وقت نیشلیک ایکان؟ دییب صور اغان.
 رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم ! موکا: نی برله استه سگ
 و ممکن بولسه شونک برله قانین آغوز دییب جواب بیر گان (۲)
 بو حدیثلر که قارغانده، اگر آوئولسه، صویلماسه ده،
 راز قانی آقسه یا که جراحته نسه آشاوی در سندر، اسم الله نی
 ذکر ده واجب تو گل بلکه مستحب در.

(۱) ابن ماجه جلد ثانی صحیفه ۱۴۷. ابی داود جلد ثانی ۵

(۲) مسند احمد جلد رابع ۲۵۶. ابن ماجه جلد ثانی ۱۵۱ مسلم لکن عن رافع

حدیج جلد رابع ۳۴۸ نسائی جلد ثانی ۱۳۸

بر له ابن عباس، ابو هريرة وعدي بن حاتم وامام شافعي
قائلدر .

آندن آرى بوحدیئرلر گه فارغانك. ئەلبته حلقوم و مریلر نی
كيسار گه كیرهك، آنسز ذبح، ذبح توگلدر ديهك تپوش
بولمیدر. ذكاة شرعية بر نیچه نورلی بولا. برسی شول،
ئوز مز بلسگان، معروفچه. ذبحدر كه حلقوم و مریلر كیسولور
غالباقوی و صارق كبی حیوانلارنی قوش قورتلارنی شول
رهوشك صوییلور. ینه دوه شبكلی زور حیوانلارنی صوبودر،
كه موگنا نحر دیلر. ئوچونچیسى، صیددر موندنی
رهوشده ذبح ایتمهسی بوغاریغی حدیثلردن معلوم بولدی
یعنی نی بر له بولسهده بر آز قانینی آغزماقدر. وعقر قیلماقد
زكاة شرعيةدر. جراد (چيكورنكه) (۱) كییلرده موینی
ئوزوب تاشلاماق زكاة شرعيةدر .

موگنا موافق ستة الا الشیخین عندنده بر حدیث بار
أبو العشرأ آتاسندن: ایشتوب ئەیتهدر، آتام ئەیتدی، مین
رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم دن صورادم: «يار رسول الله
ذكاة وذبح بوغازدن بولا توگلمی صوك؟ ديب و رسول الله
صلى الله عليه وآله وسلم جوابنده ئەیتدی: ا گر بوطينه

(۱) عربستانده بر تورلی بيك زور. چير تكه لر باردر. آشالووی
درست بولغانلاری شولاردر. بزده گيار ايسه بيك واقدر.

جانچوب قان چقار ساڭ؟ آنى آشاو درستدر» ديبه (۱)
 ديمككه هر كم آشاو قصدى برله حلال الاكل بولغان
 حيوانلردن، نينديگنه، حيواننى بر بر نرسه برله، قايو
 بيريندن بولسه ده جر احتلاب بر آز فانين آغوز بلسه شول
 ذكاه شرعى بولوب آشاوى درست بولادر.

بو حكملر نڭ بار سیده، مسلمانلارغه قار ايدر. أما اهل
 كتاب، بولار نڭ برسى بله ده مكلف تو گلدر يعنى بسم الله
 ته يتهك، ذبح شرطلى آلا رغه كوره تو گلدر.
 مونده قدر ياز ديقلار مزدن آكلا شلديككه جمهور
 ائمهء سلف وخلف نڭ اهل كتابنڭ ذبيحه لر ينڭ حلال بولوينك،
 اصلا شبهه وخلافلارى بوقدر. اسم الله نى ذكر ايتمه سه لر ده،
 ذبحلى معروفه بولمه سه ده آشاوى درستدر «ولانا كلوا...»
 عام مخصوص ديلر. حتى شرك بولديغندن «ما اهل لغير
 لله به» نڭ هر املغى قوتلى بولا توروب «وطعام الذين...»
 ايتى نڭ عاملغينه قاراب اهل كتابنڭ كنيسه وبيعه او چون
 هر بان ايتديكلرى ذبيحه لر ينى ده آشاو درست ديمشدر.
 ديمككه «وطعام الذين...» ايتى «ولا تاء كلوا...»
 «وما اهل...» ايتلرينى نسخ ايله مشدر. (۲)

(۱) ابن ماجه جلد ثانى ۱۴۸. مسند احمد جلد رابع ۲۲۴.

الخاملارينڭ بار صحيفه لرى خاطر مد. قالماغان

(۲) عن ابن عباس (رض) قال فكلوا مما ينكر اسم الله عليه ولا تاء كذوه

ما لم ينكر اسم الله عليه، غ واستثنى من ذلك فقال وطعام اهل الكتب

اصحاب و تابعیندن کو بیسی یهودی و نصرانیلقغه منسوب
 هر کمنی، اهل کتابدن صاناب، آش و ذبیحه لرینی حلال
 دیگانلر. کیرهک حقیقه کتاب برله عمل ایتسونلر و کیرهک
 کتاب برله عمل ایتمه مز دییب دعوا ایتسونلر. الله تبارک
 و تعالی ناک «و طعام الذین عملوا بالکتاب . . .» دییه دیکی ده
 شایان ملاحظه بولوب عمل بالکتاب ناک شرط تو گلیکینه
 زور دلیلدر.

حضرة علی کرم الله وجهه دن، بنی تغلب دن نصارا حقه ده:
 آلا خرسیتیانلقدن باری خمر ایچونی گنه (؟) آغانلار،
 بوتدن احکام نصرانیتدن خبرلری یوقدر دییب ذبیجه لرینی
 تحریم ایتکانی (۲) روایت ایتولسه ده تابعین دن اعلم الائمه

حل لکم و طعام حل لهم (ابی داود جلد ثانی ۵)

(۲) حضرت علی کرم الله وجهه ناک بوسوزنی سویله وی خلافیدر . هم
 حضرت علمی کبی مدینه العلم آوزینه کیلوشه طورغان سوز تو گلدن عجا خمر ایچمهک
 خرسیتیانلار ناک امور دینه لرندنهی، که خرسیتیانلقدن باری شونی آلدیلار
 دییب خمر ایچونی خرسیتیانلقدن صاناسون، . خرسیتیان بولماغانلار خمر
 ایچمه یلرمنی، ولو فرض سویله گان بولسه ده مقصودقه ضرری یوقدره
 بوسوز احکام نصرانیتنی، هیچ بر طریقه اجرا ایتمه گن بنی تغلب نصاراسی
 حقه بولادر . هم بولار غده بو حکم، دین برله ئویناغانلاری ئوچون
 زجر مقامندهر. یوقسه، ئوزینک سوزی بوینچه ده، اگر بر قوم نصرانیلقدن
 یهودیلکدن اکثر احکامنی توتسه لار بولار اهل کتاب بولادر پر اوسلاو نیلر
 ایسه، اکثر احکامنی انجیل برله عامللردن

معيد بن المسيب والحسن البصرى، بولار ئىككىسى ئىچىمىزنى
 حلال دېگەنلەر (۱)

امام قرطبى تەپسىر يېزىدە: «كبيرهك بنى تغلب وكبيرهك
 باشقىلارنى اولسون، نىزارا نىڭ ھەمەسىنىڭ ئىچىمىزنى
 جەھەتتە قاشىدە جلالىمۇ ئۇچۇن، نىزارا نىڭكىمەنسىمۇ
 بولۇلارنى يېتەدەر دېدىلەر» دېيىپ مەزكۇر دەر.

اصل امور شرعيه ده، حكمت تشر يعنى توشونمىك
 وائويلا مق لازمدر شول وقت حرمت و حليت مسئله لىرى
 آچىق ظاهر بولور. اسمنى ھېچ بىر و جھول، خاطر يەنە توشۇرە
 المادىغىم، فلاسفه اسلامىن بىرى: حكمت تشر يعنى ملاحظه
 و تفكر ايتىمىك، امور شرعيه نى آڭلا ماقدە اياڭ قىسقىمەنسىمۇ
 بولدىر دېمىشدر. * والله اعلم بالصواب

بو توغرىدە فقھازڭ سوزلىرى

ما لكيه دن قاضى ابو بكر بن العربى (۲) «اليوم اهل

(۱) موندای زورامالار، بېلىگىلى خەلق ئاراشدىن فتوالارنى كورمى
 آڭلامى فتوا بېرمايلر. ايندى بولارنىڭ بولاي فتوا بېرولرى حضرت عليدىن
 بولغان روايتنىڭ درست روايت بولماوينى آڭلانادر. بىلور بىلمەس، بىر
 كىتابدە كوروبرلە ياكە كىتاب بېيىندە قاتارغادە كوزر كورماس فتوا بېرورگە
 بېلىنور صوغى فقها و تانار مىنلارنىڭ اشيدر.

(۲) بوومى الدىن ابن عربى توگىلدر. بىر سىمىن العربى دىگرى
 ابن عربى دىمىكلە آيرولورلار.

لكم الطيبات وطعام الذبن ..» فی تفسیر ایتوب دیمشدرکه
 «بو آیت، اهل كتابنك آولارینك، ایتلرینك و طعاملرینك
 حلال بولغان طیباتدن بولووینه دلیل فاطعدر . فی الحقیقه
 اهل كتابنك طعاملاری «الطیبات» قهده؛ کرگان بولاسهده،
 طار فکری آدملرنك اعتراضلارینی دفع اوچون «و طعام
 الذبن» دیبب تکرار ذکر ایتکاندر .

«میندن نصرانینك بهروب ئوتورگان طاوقدن
 پشورگان آشیننی آشاو درستمی یوقمی؟ دیبب صورادیلار
 مین یاریدر دیبب جواب بیردم . چونکه بو آش، بزنگچه
 ذبح ایتولمگان نرسهدن پشورولمگان بولماسهده آلارنك
 احبار ورهبانلارینك یعنی دین ئولوغلاینك هر وقت آشی
 طورغان آشلاریدر . الله تعالی آلارنك آشلارینی بزگه حلال
 دیدی، بو خصوصده بر شرطده قویمادی. آلارنك قزلارینی
 نصرانیه کوینچه، نکاح ایتوب آلوب وطی (۴) درست بولغاچ

(۴) عثمانلی اهل اسلامی بو فتوا برله ئلله قایچاند نبرلی عمل ایتهلر
 شیخ الاسلاملری شولای فتوا بیردی. ترکیهده، ئولوغلاردن بایتاق ذاتلارنك
 خاتونلاری یهودیه یا که نصرانیه در . بلمیم بزنگ منلار، الله نك محض یسر
 بولغان بو حکمیننی نیچون یاشوره لرایکان، ان الذبن یکتمون ما انزلنا من البینات
 والهدی الایة. مین باری شریعت حکمیننی یاشورلرینه اء- تراض قیلام
 تاتارلرنك ملت حکومه بولولاری جهتندن، سیاست، بواشدن، یعنی نکاح
 نصرانیه دن صاقلانو مهم بولسه بولور، بومسئله عقلیه در . سیاستنی آکلاو
 کوره در . اما شرعا درست توگل دیو .

آشلا رینی آشاو بیگره کده درست بولور دیدم».

قایسی کشیلر گه، قاضی نڭ بو فتواسی بیک یات طویولغان؛
 و آش «والمخنقة» گه کره در. بو ایسه نص برله حرامدر
 حیوب ایتکانلر. أما مالکیه دن، الشیخ عبدالله الحفار، بو
 اعتراضدن شولای دییب جواب بیره در: «ابن العربی نڭ
 واسنده، هیچ بر اشکال یوقدر. چونکه الله تعالی، اهل
 تابتڭ، ئوزلرنچه آشارلق ایتوب پشورگان، آشلا رینی
 مال دیگان، کیرهک صویغان بولسونلر کیرهک بوغان
 بولسونلر. بز نڭ ذکاة و ذبحه زگه موافق بولونی شرط قویماغان،
 گر موندن خنزیر ایتینی و آشار ئوچون بولماغان میته
 تملرینی آیوورب، حرام دیگان. بو، الله تعالی
 رفندن، بنده لرینه بیک زور نعمت و بیک الوغ بر
 سیریدر. بز نڭ شریعتهمزده ذکاة نیچه تورلی بولادر:
 بسنده بوغازین چالمق، نحر قیلحق، عقر ایتمک، موینینی
 زوب تاشلامق کبی همه سی ذکاة شرعیدر. بولای بولغاچ
 ماری قاشینده، طاوقنڭ موینینی ئوزوب تاشلاونیک ذکاة
 رعی بولماسون؛ اشول رهوشده ذکاة ایتولوب پشوریلگان
 ملارینی، ئوزلرینڭ دین الوغلاری آشامقده در. بنا
 بزه بولار نڭ تذکیه لری، بز نڭچه ذکاة شرعی می
 گلمی، بونڭ ذبحی شرطلر مزغه توغری کیلمی یوقمی

تیکشرو، هیچ حاجت و ضرور توگلدرد. و طعام الذین اوتوا
الکتب حل لکم در. بس قاضی ابو بکر نڭ فتوا سی برد
یات توگلدرد.»

فقیه حنفی، محمد بیرم الخامس، صفوة الاعتبار آدلی
کتابنده (جلد ثالث صحیفه ۱۶۱) ئه یته: «حنق و بوولمهق
مسئله سی، اگر شیکلی بولسه، بلاخلاف آشای درستدر
اگر معلوم بولسه، حنفی لر قاشنده آیرم بر حکمنی
بلمه سه مده، اللهغه باشقه نڭ اسمیننی ذکر ایتوب صوبو
مسئله سیننه چاغشدی رغانده، مونگده حرام بولووی آڭلاشولادر.
تسمیه مسئله سنده، حلال دیگان سوزگه قاراغانده، مونده ده
حلال بولادر. تناککه مونڭ بل، صحابه و تابعیندن وائمه
مجتهدیندن، کو بیسی، فائللردرد. آلا «و طعام الذین...»
آیتنی برله «ولا تأکلوا...» هم «وما اهل...» آیتلریننی
هم منخقه آیتلریننی تخصیص ایتهلر. چونکه و طعام الذین
آیتنی، اکل حقنده اینگان آیتلر نڭ، ایڭ، صوڭغیسیدر.
بس نگی ایکن آیتلر هم منخقه آیتنی، مسلمانلار حقند
بولوب، اهل کتاب طعامینڭ حلال بولووی عام بولادر. اهل
کتابنڭ «ما اهل» سی درست بولغاچ، منخقه لری ده درست
بولادر. چونکه آرالارینده آبور ما یوقدر.»
«فایسی کشیلر، بو سوزگه قارشنی کیلدیلر. سین

وطعام الدين آيتى عام هم باشقه آيتلارنى (ولانا كلوا، وما
اهل والمنخنقة) خالصلدر ديدك. لحم خنزير ده بيت آلارنىڭ
طعامى. بس بو آيت، خنزير وميته حقنדה بولغان آيتلارنىده
فاصلارغه تيوش بولادر، منخنقهنى متروك التسميه گه
چاغشدراسكده، نيچون لحم خنزير گه قياس قىلەيسك؟ ما
الفرق؟» ديديلر.

موڭا جواب بېرەمز: خنزير ايتى، حرام لعينه در. هر
وقتده وهر بر رهوش و طورده حرامدر، ونىڭ علىسى
فلاننده يوقدر. اما ما اهل، متروك التسميه ومنخنقه فى
ذاته حلال ومباح بولوب، لعارض غنه يعنى اهل لغير الله
ترك تسمية و خنق بولغانلى ئو چونگنه، حرامغه ئور بىلگاندر.
آندن آرى، طعام اهل كتابنىڭ، على العموم، حلال ومباح ايكاننى
ئەيتوب بر نص كىلدى، موندن، حرام لعينه بالاجماع،
چغادر. قالا يكى مسئلە: برسى متروك التسميه بولغانلار يدر كە
مونىڭ حقنדה، أصحاب وتابعين وأئمه مجتهدين آراسنده
خلاف باردر. اما كوبيسى حلال ديديلر. شوڭا كوره بزده
حلال ديبىب حكم ايتەمز. ايكنچىسى منخنقه بولغانلار يدر.
بو، متروك التسميه بر له علده بردر، علده برلك قياسنى
داعى بولغانلقدن منخنقهنى متروك التسميه گه چاغشدرامزده،
آنى ده حلال دېەز، لحم خنزير گه قياس ايتوب بولەي، چونكه

آرالارینده عرده مساواة يوق « فافهم ولانکن من الغافلین .

موقوذه بحثی

قاضی بیضاوی، تفسیرینده: «موقوذه، آغاچ ویا طاش برله صوغوب ئوتریلگان ترلکوردی» دی . فخرالدین الراجزی ده شولای دی (۱) . ابو السعود الحنفی و محمد صدیق حسن خاندان ، شولای دئییب تعریف ایتهدر (۲) مجمع بحار الانوارده (۳) الوفیندوالموقوذه، ئوتکون بولماغان طاش یا که آغاچ برله صوغلوب ئوتریلگان حیوان دیدر .

فخرالدین الراجزی، تفسیرینده ئهیتهدر (۴) «أئمه دن امام علی (کرم الله وجهه) ، ابن عباس ، حسن وقتاده الاما ذکیتم آینی اولده گی منخنقه وموقوذه وما اکل السبع بولغان آیتلردن مستثنی دئییب ئهیتهلر . موگا قاراغانده ، کیره ک موقوذه بولسون ، جانی چیغوب ییتماس بورون چالونسه آشاوی حلال ومباح بولادر . جانی ، چیغوب یتمه گانینی ، آکلار ئوچون ، قویروغینک سلکنوی ، کوزینک آچیلوب یابلوی ییتهدر» .

فتح البیانده دخی شولای مذکوردر . هم اصل تذکیه ناک

(۱) جلد ثانی ۵۸۱ .

(۲) فتح البیان تفسیری . جلد اول .

(۳) جلد ثالث ۶۱ صحیفه

(۴) جلد ثانی ۵۸۲ صحیفه

معناسیده، شول سوزنی قوتلیدر، چونکه تذکیره تفعیل با بندن
 اتمام الشی معناسینه کیله در (۵) اول حالده الا ماذکیتم ناک
 معناسی الا اذمتم امامته بذبح اونعوه دیگان سوز بولادر.
 « موقوده ومنخنقه وما اکل السبع وسائرده، اگر
 قولاق ویا فویر یغینی سیلکتورک ویا که کوزینی آچوب
 یابارلق تریکلکی بولسه، همان، صویگز. شونک برله حالغه
 ئه ور یله در» دیب امام باقر و امام صادق، حسن و قتاده،
 ابراهیم و طاووس، ضحاک و ابن زید فتوا بیرگانلر در (۶).
 بس نصارانک، حاضرگی، ما سنیکلرینک، صغر کبی،
 زور حیوانلر ناک ما کلاینه اول بالته برله صوغوب، صگره،
 ذبح ایتولری، بلاخلاف در سندر. نناککه طاق، کورکه
 کبی، کچکنه حیوانلر ناک باشینی ئوزوب تاشلاولری مباح
 ایدی.

* * *

بسم الله ئه یتلوده خلاف

یوقار یده سویله گان سوزلر مزدن آکلاشلدیکه الله تبارک
 و تعالی، اهل کتابنک طعامینی، ذبیحه سینی مطلقا حلال دیدی.
 اهل اسلام شیکلی ذبح ایتولرینی شرط قویمادی. سلفدن
 و خلفدن کوب اماملر، شول اطلاقنی قبول ایتدیلر. پیغمبر

(۵) تفسیر الکبیر جلد ثانی و کتاب سیبویه.

(۶) تفسیر الالوسی جلد ثالث.

صلى الله عليه وآله وسلم وأصحاب كرام اهل كتاب صويغان
 ايتلرني وپنيرلرني آشادييلار . مگر احنافدن ، قايسى بر
 اماملار ، آشاوچينك ، ذبح وقتنده ، اللهغه باشقه نك اسميني
 ذكر ايتكانلريني ياكه اللهغه باشقه نرسه ئو چون اهلل ايتكانلريني
 ايشتماو يني شرط قويديلار . أما بو شرطقه خلقاً احنافنك هـ
 كويسى راضى بولماديلار . بلكه باشقه علما كى ، على الاطلاق ،
 آشاو درستدر ديديلر . موني مفتى الحنفى شهاب الدين الالوسى
 شولاي ديب ذكر ايتهدر .
 امام طبرى « ولا تأكلوا . . . » تفسيرينده ئه يته در :
 « بو آيت نك منسوخ بولوب بولماوينده اهل علم
 تورلى سوز سويلديلر كوبره گى بو آيت محكمدر ،
 منسوخ توكلدر ديديلر . أما كرمه وحسن بصرى
 وباشقه لارى بو آيتدن « وطعام الدين . . » آيتى استثنا
 قىلوندى ديديلر . منمچه صواب شولدر ، كه ولا تأكلوا آيتى
 محكمدر ، منسوخ توكلدر ، بو ، ئوزينه ، بر حكمنى بيان
 ايتهدر يعنى الله تعالى بو آيت برله ميتهنى وپوتلر ئو چون ،
 طواغيت وكشيلر ئو چون چالونغان ذبيحه لرني آشاودن طيغاندر
 اما اهل كتاب ، اهل توحيد اولدقلار يدن ، آلارنك ذبيحه لرى ،
 ئوزلرنجه ، ذكات ايدلمشدر ؛ كبرهك بسم الله ئه يتسونلر
 كبرهك ئه يتمه سونلر ، ئوز دىنلر نجه ، آشار ئو چون ، صوييلغان

بولغانلقدن آشای حالدر؛ وطعام الذین آیتی شونی افاده
 وشونی بیاندر، اگر مسلمانده، آشار ئو چون، صویغان
 نرسه سینه بسم اللهنی ئه یتور گه ئو نوتسه ینه آشای درستدر.
 اگر شول مسلمانوق باشقه بر نرسه ئو چون، یا که بر
 نرسه نی ئولو غلاب ویا که قبور اولیاده، روحلار یندن،
 مدد، یار دم استاب چالسه، نیحدلی بسم الله ئه یتسه ده حرامدر
 ا کلی جائز تو گلدر. « (۱)

عند الشافعی، مسلمانلار، قصدا، بسم الله ئه یتمه ینچه
 چالسه لارده درست و حالدر. (۲) چونکه الله تعالی « انه
 لفسق » نی تفسیر ایتوب « فسقا اهل لغير الله به » دیدر
 دیه که ترك تسمیه دن مراد مونی ئه یتمی قالدر و بولما ینچه
 بلکه چالو و صویو الله غه باشقه نرسه ئو چون بولما قیدر. (۳)
 امام فخر الدین الرازی تفسیر نده ئه یتهدر: « اگر
 مسلمانلر، اهل کتابنک - ذبیحه لرینی، نی روشده صویغان -
 لارینی و نیچون چالغانلارینی، و صویغانده نرسه ننگ اسمینی
 ئه یتکانلرینی بلمه سه لر ذبیحه لرینی آشاو، بلا خلاف درستدر

(۱) جلد رابع صحیفه ۵۹.

(۲) منهاج العابدین جلد ثالث،

(۳) مشرکون ننگ اصنام و طواغیت ئو چون، بزننگ قیبلرده، ایشانلار
 و ویلر ئو چون چالونغان قربانلار کبی. بولار غه، نیحدلی، بسم الله ئه یتسه گه
 آشاو درست تو گلدر. چالویده حرامدر. اهلال لغير الله ننگ برنجی مصداقیدر،
 اللهم احفظنا

مثلاً بازارلاردن صانوب آلونغان ایتلر کبی . بو توغریده
اهل علم متفقدرلار . (۴)

فقهای احنافدن السید محمد بن عابدین یازادر : (۵)
« عربدن بو اغان کتابینک ذبیحه سی ، مطلقاً یعنی نی روشده
صوبغان بولاسده ، آشای درستھی یوقمی ؟ دییب صورادیلار .
موکئا جواب بیروله : کتابینک ذبیحه سی مطلقاً حلالدر .
ذبیحه ننگ حلال بولوینگ شرتندن صوبو چینک اهل توحیددن
بولماقیدر . کبره ک حقیقه اهل توحید بولسون ، مسلمانلار
کبی ، کبره ک ادعائی اهل توحیددن بولسون ، کتابیلر کبی .
اهل کتاب . الله تعالی یبارگان نرسد لر گه ، ایمان ایتلر : ارسال
رسل یوم آخر ، بعث ، فیامت کبیلر نی ، اعتقاد قیلالار . بر
کتاب برله عمل قیلالار یا که عمل قیلامز دییب دعوا ایتلر
بولار ننگ ذبیحه لر بنی آشای ، قیزلار بنی نکاح حلال و درستدر .
بو توغریده ، مسلمانلردن آیورمالاری یوقدر ، هم کتابی
بولماقلقده : نصارا ، پیردی ، حربی ، ذمی تغلبی (روسی
فرانسه وی ، آنغلیقانی ، لوترانی ، پراوسلاونی) همه سی بردر ،
آرالارینده فرق یوقدر . چونکه وطعام الذین بر قیدبرله
مقید تو گلدر . طعاملاریندن مرادده ، ذبیحه لریدر . امام
بخاری صحیحنده ابن عباس دن شولای دییب روایت ایتکن . »

(۴) تفسیر الکبیر جلد ثالث .

(۵) العقود الدریة فی تنقیح الفتاوی الحامدیة ،

« بعضیلار: اهل کتابنڭ ذبیحه لری، ذبح وقتنده اسم مسیح ویا که اسم عزیزنی ذکر لری معلوم بولماسه حلال؛ اگر معلوم بولسه، اهل لایعین الله بولغانینی بله طور وب، آشاو حرام بولادر دیسه لرده شمس الاثمه، مبسوطنده؛ اهل کتابنڭ ذبیحه سی مطلقا حلالدر، کیره ک تثلث برله قائل بولسونلار کیره ک یوق؛ اسم اللهنی ذکر ایتسونلر کیره ک یتمه سونلر، کیره ک اسم غیر اللهنی ذکر ایتسونلر، چونکه آیت مطلقدر. دلیل لریده اطلاقنی بیرهدر. دیدر. هم تیهور تاشیده شولای دیب فتوا بیرهدر. »

فتاوی هندیده دخی، شول خلاف ذکر ایتولگان واکثر اهل علمنڭ، آیتنڭ. مطلق بولویندن، ذبیحه اهل کتابنڭده، مطلقا آشالوی درست بولوینه، استدلال ایتکانلرنی ذکر ایتمشدر. (۱) دیمکه علمای احناف قاشنڭده، وطعام الذین آیتی، ئوز بندن اول اینگان آیتلرنی خاصلاغان بولادر. ونصاری یهودیلر نڭ ذبیحه لری، صویغانده کم اسمین ئه یتسه لرده، اکلای درست و مباح بولادر، درست، قایسیلاری، بو اطلاقنی

(۱) کیره ک سید و کیره ک فتاوی هندیه ایباری، صوغنی و یاقینغی زمان علماسی بولوب حاضرگی نصرانیلردن برگنه مذهبنده استثنای قیلمایلار حکمنی مطلق بوریتهار. هله ابن عابدین عند البعض، مختلف فییه بولغان تغلیب لرگده تعهیم ایتهدر. بولار زماننڭ غنی پراوسلاونی برله حاضرگی پراوسلاونی و روسلارنڭ هیچ بر فرقلری یوقدر، کن قانعا تزدشرفا.

قبول قیلماییلر اُما کو بیسی جمهور برله متفقدر . وللا کثر
 حکم الکندر . جمهور سوزی ، دفع حرجنی داعی بولغانلغی
 سببلی فتوا وافتاغه موافقدر . نیچه آحادیث شریفه برله
 مؤیددر . والله أعلم بالصواب .

* * *

تنبیه نبیه ! منلارمزدن قایسیلاری ، خاصه ، روس
 صویغان ایترنی آشاو درست تو گل دیب فتوا بیر گاندلر
 ایکان دییب ایشوتدم . قولمده بولغان آثارنده ، مونی کورمدم
 هم تفصیلی دلیلرینه ده مطلع بولمادم . ئوزمچه ، دلیللی : نصارا
 کلیسه لرینده صور قلمر بولوب ظاهرا ، صورتکه تابنولاری
 و بنا علیہ اهل اوئانندن صانسالولاریدر دییب ئویلام
 حالبوکه بودلیلنک چریک وتوبسن لگی «تاریخدن بر بیت»
 مقاله سنده ، ذکر ایتلیدی .

روسلارنک مذهب لری ، پراوسلاونی = ارتودوکس نام مذهبدر که
 قبل الهجره ۲۲۷ یلنده روماده بولغان ، مذهب قاتولیکی دن
 آیورولغان اوزینه مستقل بر مذهب صانالوب مرکزیده
 استانبول شهری بولغاندر . آندن بووقته چه بللی باشلی بر
 تغیر وتبدل کورگانی یوق . مگر فر وعده بولا . باشقه مذهب
 خرستیانیه کبی ، دورت انجیل برله عمل ایتهلر . عقیده لریده
 الله نک بارلغنده ، عیسی نکر روح الله ، ابن الله ، ابن الله بولوینده ،

بوتەن خىرىستىيانلار بىرلە بىر دىر. دېمەككە باشقىلار بىرلە بولار آراسىندە ، ذىبىچە و نىكاحلار بىنك حلال بولۇپىندە ، آزغىنەدە آپورما يوقىدر .

* * *

نتىجە

يوقارىدە كىرەك اُقوال مفسىرىن كىرەك اھادىث شىرىفە و كىرەك كلام فقھادىن ، بوتون مذھاب نصارانك ، كىرەك قايسىغىنە بولسۇن يعنى قاتولىك ، پروتستانت ، پراوسلاونى ، آنغلىقان ، لوتران ، عربى ، تغلىبى ، ھىمەسى نك ، ذىبىچەلرى كىرەك نىندىگىنە رەوشە ذكاة ايتسۇنلر كم اسھىنى ذكر ايتسەلردە ايتسۇنلر - حلال و مباح بولوى ظاھر و ثابت بولدى . بىز نك بو يورتىدەغى روسلار نك و بىساشقە مەلىكتەلردەگى خىرىستىيانلار نك ذىبىچە و طعاملرىنى آشاو قىزلار يىنى نكاح ايتوب آلو - اگر بىرسەلر - شرعا درست وە باھلىغى نص صرىح بىرلە ثابت بولدى . بىر كشى كوڭلى طارتمادىغىنەن آشاماسە آشاماس ، بوڭا بىر محذور تىرتب ايتماس . اما معاذالله حرام دىيب اعتقاد فىلسە ، الله تعالى حلال ايتكان نرسەنى ، تحرىم ايتكان بولادركە ، موندە بىك زور خوف و خطر باردىر . اللهم اهدنا الى سؤ السبىل بو فتوانى يازودن مقصودم ، دىنمىز غايت سەھل و طبيعى ايكانىنى كورسەتمەكدر . بعض بىر قسانلقلار كورپلسەدە ، بو

اصل دینناڭ احکامندن بولمیهجه . غیر اهل مفتیلر نڭ اشناڭ توپین بلهیهجه نیچوک کیلدی شولای فتوا بیر ولریندن یا که بر بر سینه علی العمیا تقلیدلریندنلر . بو توغریدهده ، منلارنڭ، بالان یا کُلش فتوالاریندن، کیرهک سودا برله و کیرهک سیاهت ایتوب بیروچی اخوان دینمز . نى حدلی مشقت چیگه لر . هر بیر ده مسلمان ماسنیکلری بولمیدر . چویون یول، پاراخودلارده، مسلمان صویغان ایتلر طابولمیدر . شول سببدن زور آورقلارغه توشوله در . اصل، ترانسوال اهل اسلامینڭ، بوتوغریده فتوا صوراولارینه سببده شولدر .

ماقتانوب هم کبرله نوب، ئولوغلانوب سوبلرک بر مسئله باردرکه مونڭ ئوچون نى حدلی همد و ثنا و شکرانده بولساقده، ینه آز بولور . یعنی خلقمز ، دینده، بیک مقیدلردر . ئوزلرینه مشکل و آور بولغان ئورونلاردهده ، ایشوتکان فتوادن، بر آدیم، چیتکه چیغارغه رضاتوگللردر . لکن چه سودکه شرایط افتادن بی خبر منلارمز، کیرهک عمدا و کیرهک سهوا، شونداى فتوالار بیرهلر . حتی برعالم، کتابی ذبیحه و طعامینی آشاسه، آنی حاضر تخطئه فیلالار بلکه (معاذالله) تکفیرگده جرأت ایتلر .

بعض منلار ایسه، حکم شرعینی بله و آکلی طوروب یوق بوحدلی ایرکناپتورگه یارامیدر . صزقنى ، نیحدلی

طارسز ساڭده، خلق آنى كىڭايتهدر. بزده كىڭايتساك، هيچ
 برچيك وحدود فالماس. شونڭ ئوچونده بعض احكامنى
 ياشورمى (!) ياكە ئوزگارتميدە (؟) مەمكىن توڭلدر « دىيب
 برزعم باطلغه دوچار بولماقدهلار. بولار نيچوك ونيچون
 «ان الدين يكتهون ما انزلنا من البينات ، ، ،» گەمصداق
 بولودن قورقميلر ابكان ؟ قايسى برلرى خلفغه باتراق
 طويولغان، جارى بولغان عادتكە مخالف بولغان، فتوانى
 بىرورگە ، « خلق قاشيندە اعتباردن توشەمز ، رزقەز
 كىسولە ، ئليگەچە شولاي كىلگان بيت ، موندن سوڭده
 شولاي بولسە نى بولا» دىلر يشترون بايات الله ثمنا فليلا .
 انا لله وانا اليه راجعون .

شولاي شول! ثوابنى، مجرد قرآننى طوطى فوش ،
 ياكە غرامافون كىبى، كويلەب بورغالاب ئوقوبقنە طاباطورغان
 بولغاچ (معناسيندن غافل بولغاچ) مونڭ كىبى آيانچ اشلر
 كوب وافع بولور. ان الدين يكتهون برلە يشترون
 آيتلرينڭ « ا . ن . ال ذى ن . . . . » و « ش ت
 . . . . » حرفلريندن آيورماسى بولماغاچ، بولارنڭ نينداى
 ەالى معناغە دلالتى بلنمە گاچ نى قىلاستڭ ؟ . مين ايسە ،
 لوجه الله، موندای لغرض فاسد چىكلەنگان طار چىكلەلردن
 قوتقاروب احكام شريعتنى، توس توغرى اولاراق، كوز

آلدیلارینه قويدم، كوزلری برله كوروب، ئوزلری
 آكلاغانچه عمل ايتسونلر دیدم. ایندی كمده كم احكام
 شریعت كوز آلدینده، چایراب یانا طوروب، «یوق. مونی
 كورمیم و بلمیم» دیب كوزین یومسه «یوق یوق. مین
 بو فتوانی آلمیم، ایشان حضرتمنك، شیخمنك (یا شیخم مدد!)
 تواسندن، سوزیدن چقمیم» دیب شول یا گلش فتوالارغه
 ایپارسه ضرری ئوزینه قایتادر، بالعكس حقنی سو یوب حقنی
 آنسه، فایدهسی ینه ئوزینه در. فسقه سیغنه لها ما كسبت
 وعلیها ما اکتسبت در (لكم ما كسبتم وعلیکم ما اکتسبتم)
 میندن، بلگانچه حقنی كورستمك، حقنك میدانغه چغوینه
 خدمتدر: توغری یول فابقاسینی آچودر. موثاده، مونا،
 موفق بولدیم. ذلك من فضل الله والحمد لله الذی هدانا لهذا
 وما كنا سنهتدی لولا ان هدانا الله. . . انتهى البحث الثاني

§

ئو چونچی مسئله نك جوابی

ئو چونچی مسئله نك جوابی، موندی كچكنه برساله گه
 صیيارلق غنه توگلدرد. تقلید علما، تقید فی المذهب والاجتهاد
 كبی، هر بره می بره کتاب مستقل یازارغه تیوش بولغان
 آلائی تفصیل و ئوزون بیان ایتیمیم وایتیه المیم. بلسه سب

محققین ده کوروب، آڭلاب، اذغان تام حاصل ایتکان
 اعتقاد منی قسقه چه غنه یاز اچاقمن. هم کیله چکده، بو مسئله لردن
 اعث، مستقل بر کتاب یازوب، قارئین کرام غه تقدیم
 ایته چگمنی وعده ایته من اول کتابچه، عربچه بلگان
 افندیلر گه، بو مسئله نی بله سیلری کیاسه، نیندای کتابلار غه
 مراجعت ایتو کیره کلگینی یازامن وبالله التوفیق. ئو چو نچی
 صور او شول ایدی. «شافعیلار حنفیلر آر تنده وبالعکس
 ئویوب نماز قیلالار حالبوکه بولار آراسنده أعمال وضوء
 و صلاتده اختلاف باردر. شرعا بو اقتدا و نماز درست میدر؟»
 جواب. شافعی نڭ حنفی که ئویوب نماز قیلوی وبالعکس
 بلا خلاف درستدر. بو توغریده اهل علم متفقدر. کیره ک ئوز
 مذهبی ئوزینه اقتدا ایتسون (۱) کیره ک مذهبنده
 ئویوغان امامینه اییارسون «تلفیق» دیدیکاری زنجیر
 بر بوش و اساسسز، توبسز بر سوزدن عبارتدر تقید بالمذهب
 تیوش دیگان کشیلر نڭ توزاق و یوزاغیدر. ما أنزل الله
 بهامن سلطان در.

درست. فتح القدیرده بر مذهبه بولغان آدم، ایکنچی

(۱) بو اورند، میگا، لامذهب للعامی قاعده سی برله اعتراض
 کیلمیدر. چونکه مینم، موند، عامه گه مذهبی دییشم، ئوز من نڭ عادت
 و عرفه گی سویله شوکه قارابقنده در مین حنفی. اول بیت شافعی مذهبنده
 دیگان بولالر بیت.

بر مذهب برله عمل ایتسه، آنی تعزیر قیلنور دیگان سوز
باردر. اما بو سوز امام ابن الهمام نڭ ئوز سوزی توگلدن
حتی کمکی ایکنیده بیلگیلی توگلدن. ابن الهمام ده بونی
دردر قالتورانوب طور اطورغان «قیل» صیغه تعریضیه سی
برله گنه ذکر ایته در. هم بو امام نڭ «اقتد الحنفی بالشافع»
آدی بر رساله سی باردر. بور رساله سنده بو اقتدان نڭ درست لگینی
تقید بالمذهب (۲) نڭ یوق سوز ایکن چلدکنی، بیک آچیق
صورتده اثبات ایته و کورسه ته در. فلیراجع.

دورت مذهب آغلاری جنتکه چیقغان، دورت یول
کبیدر. برسی برله بر آز بارغاچ ایکنچی بول تافر راق
تیگوزره کورینوب آنسینه چیقسا ک یا که ئو چونچیسینی
ئورمانسز کورینوب، آنسی بله بار سا ک نهایت، دورتینچیسینی
طاغسز تاشسز راق ایکن دییب دورتینچیسینی برله بار سا ک
ینه جنتکه باروب چیغارسا ک، مقصودقه ایروشدر و ده بو
دورت یول نڭ بر برسندن، برده آیور مالری یوقدر.
حاضرگه موندن بحث شول قدر کافی تفصیلی انشاالله
فی آتانی، اللهم اهدنا الی صراطک السوی، بو طوغریده

(۲) استاذ کل الشیخ علی التونتیری نڭ بر سوزی خاطریمه توشدی
بر آدم، آندن، شول تقید بالمذهب حقنده صور اغان شیخ مرحوم ایسه
جوابنده، یتکن؛ بر مذهبده صلابت واجب دیگان آدمنی سلامت واجبدر؛
دییب جواب بیر مشدر سلامت. تعزیر معناسنده در. رحمه الله تعالی رحمة واسعة

تحقيق وتطويل استهگانر موناشول كتابلرغه مراجعت
ايتسونلر: تأسيس النظر لابي زيد عبيدالله الدبوسى طبع
مصر؛ الموافقات للشيخ ابى اسحق ابراهيم الشاطبى، طبع
تونس، أنوار البروق فى الفروق للامام القرافى، طبع
تونس، نهاية سئول العباد فى أدلة التقليد والاجتهاد للشيخ
طيب بن ابى بكر العربى الشافعى - خط؛ الجنة فى الاسوة الحسنة
بالسنة للسيد صديق حسن خان القنوجى طبع هند، رسالة
الاقتدا بالمخالف وأحكام التقايد للشيخ محى الدين بن يوسف
الحنفى، خط؛ اعلام الموقعين وزاد المعاد للامام المتجيد ابن
القيم الجوزيه - طبع هند؛ العقد الفريد لبيان الراجع من
الخلافا فى جواز التقليد للشيخ ابى الاخلاص الحنفى - خط؛ رسالة
اقتدا الحنفى بالشافعى للامام ابن الهمام - خط؛ الارشاد للعباد
للعامة ابى النصر القورصاوى - طبع قزان؛ البرق الوميض
وحق العرفة للفاضل العلامة المرچانى - طبع قزان هم باشقه لار.
مين موندۀ ئوزم قاراغان وئوزمده نسخهسى بولغان
كتابلار نيغنه يازدم بوقسه علمای كرام، اهل اسلامنك
تفزلينه برنچى سببلردن بولغان «تقليد» توغرىسندۀ بيك
كوب بحثلر رسالهر وكتابلر يازمشلاردر.

ایتهك

ایمدی موندہ قدر، کیرهك تفاسیردن و کیرهك كلام
 فقہان نقل ایتوب، استدلال ایتکان سوزلرم، اهل انصافقه
 قناعت پیروور لکدر؛ خصوصاً، حکمت تشریعندن خبری
 بولغان کشیلرگه. أما شریعتندن باری قشری، قابوغی
 برلگنه قالغان آدملرگه، نيقدر آیت وحجت کیتورسا کده،
 قاریشو وعناددن باشقه بر نیده تابماس سڭ، آلا ر شرح
 وقایه، جامع الرموز وعین العلمدن ئوزا آلماسلار. بولارغه
 «ولو نزلنا عليك کتابا فی قرطاس، فلمسوه بایدیهم لقال
 الذین کفروا ان هذا الا سحر مبین» دیمکدن باشقه چاره
 قالماس. ئوزلرینڭ، بطلانی ظاهر بولغان بر اعتقادلارینی
 عمللرینی معقولله مک ئو چون، چر کیلوب مجادله ایتلرلر.
 بولار برله سویلهشکان آدملر، بو سوزلر منی، در حال
 تصدیق قیلورلار.

مثلاً جملهدن برسی: ئوزلرینڭ ایشانلرینڭ قبرلرینه باروب،
 حیوانلار ایلتوب قربانلار چالالار. بزنگ بویاقله خوجالار تاوینه
 قربان ایلتوب چالو بیک شایعدر. بخارده (۱) ایسه خواجه بهاءالدین

(۱) ای بخاربخارا. بزگه نيقدر ناچار وقیاحت عادتلرگنی بیردڭ
 دینمزگه، دنیا مزغه قاتشدر دڭ علمزگه، ئو قومزغه قوشدڭ سیگانی دییهیم
 طبیعی رحمت ایشوته آلماس سڭ.

النقشبندی قەبرىنە، ئستىرخان و اطرافىندە توكلۈ باپا، شىخ زمان قەبرىلىرىنە، مىسرىدە السىد بىدى قەبرىنە بىزىدە كىبى نىرلىرى قەربانىلار چالالار (۱) اكر بولارغە بو اشكز سزنىڭ

(۱) بو آدملىرىنىڭ قەبرىلىرى. شول اورىندە ايكانلىكى بىرلىكىگە مىستىد بولمايدىغىدىن، نىچوك قىلىنىشۇندە دىيىپ كىم ايتەرلىرىكى؟ ئاندىن آرى قىز اوليا آتا اوليا بامىم تاغى كىم اوليا دىيىپ نىنىدى ولىلىرى نابالار. ھلە بەس بىر ايشانلارغە توغرىسىن ئەيتكىندە قەبرىلىرىنىڭ قالىسە ھىر بىر اولدىن بىر نىچە ولى قەبرى تابوب، بو تون دىنلانى ولى بىرلە تو تورلىرى ايدى. نىچىلى اير كىچىلىك و بوللىق بولما اىنلانى باشلا دىلەر. ئە ايسە. بو كىبى كىتاب لاشلارنى بىزىدە قو بىق، جىدى بىحت ايتەرىك: عىجا بو افندى ولى الله دىيىپ نىچوك كىم ايتەرگە كىرەك؟ بو آدم ولى الله دىمىك، اللهنىڭ دوستى دىمىكەر. اللهنىڭ دوستى بولغان آدم. خالص مؤمن مىسلان بولوب اھل جىنت دن بولورغە كىرەك. حىسن خاتىمە سىندىن قىلىنىشۇرتە، آمىن بولونماغان آدمنىڭ، اللهنىڭ دوستى بولوى مەكىن توكل. رسول الله صلى الله عليه و آله وسلم طرفىدىن جىنت بىرلە سوينچ بىرلىكىن، اون كىشىگە باشقەنىڭ، حىسن خاتىمە سىندىن؛ آمىن بولودە مەكىن توكل. شولاي بولغاچ، بىر آدم نىقىر ياخشى وورع و صوفى صورتە بولسون ئىللە نىندى اى كرامەتلەردە كورسەتسون (بەس عىقائىد كىتابلار بىندە كرامەت ولىدىن صادر بولا. قايسى استىراج بولا كىبى اصطلاحلار باردەر. بو كونكى كوندە كىنو تىزورلىرى شوندى خارق العادە اشلار كورسەتەر كە انسان حىرتە قالور. اىبان امر قلىدىر. موندى آدملىرىدىن اسلام بىرلە مقررلىدە باردەر، دىمەك كە كىنو تىزورلىرىدە ولىدىر.) ھىچ بىر و جەھلە آنى اللهنىڭ دوستى دىيىپ كىم ايتو بىزنىڭ اش توكلەر، حتى موندە زور خوف و خىطرە باردەر. اھل اعتبار و بصىرة مونى در حال تسليم ايدىر مگر ايشانلار ياساب؛ ملتىنى، مىسلانلار نى ساتاش دىر و ب. استفادە شىخىيە سنى ھىر شىدىن؛ شرىعتىدىن، دىندىن حتى الله دىدە ئوستون كورگان آدملىرىگە تسليم ايتىمىز توكل ايتەسىلار بىدە كىلمىز. اولئك الذين اشتروا الحياة الدنيا بالآخرة.

ياراميدر. الله دن باشقه نرسه ئوچون قربان چالو حرامدر «
 دييولسه؛ «بز مونی الله ئوچون چالامز ، باری ثوابین غنه
 شیخلر نك روحینه باغشلايمز و آندن مدد (!) صوریمز آنی
 الله برله ئوز آرامزغه واسطه قیلامز ، چونکه بز نك كوك
 گناهلی بنده ، بالذات نیچوك اللهغه مراجعت ایتسونلر ؟ «
 دئییب جوابلانا لار ، كذلك قال الذین من قبلهم مثل قولهم
 تشابهت قلوبهم .

ياهو! اگر الله ئوچون چالاقچ بولسا كز قبرگه ایلتوب
 چالوده ویا که « اگر بو اشم بولا قالسه خوجالار تاغینه
 ایلتوب بر قربان چالورمن » دئییب نذر ایتوده نی معنابار ؟
 کشیلر نی آداما كز ، الله نیده آلدان بولما كز ، یخادعون
 الله والذین آمنوا و ما یخدعون الا انفسهم و ما یشعرون ، مفادنجه
 ئوز كز نیگنه آلدیسز . سز ئه یتکانچه بولغانده ، هیچ ما اهل
 لغیر الله به نی تابوب بولماس . اول حالده ، عباد اوئان و طواغیت
 نكده ذبیحه لری حلال بولورغه کیرهك بولا . چونکه صدر
 شیرازی کبی عالمدر « وقضى ربك أن لا تعبدوا الا اياه »
 آیتی برله ، همه کشیلر نك حقیقه ، اللهغه عبادت قیلولارینه
 استدلال ایتهلر ؛ اوئان و أصنامغه عبادت لری ، مجرد ظاهری
 و آلا رنی وسیله قیلما فلار بیغنه در . نتا ککم جناب حق ، مشرکین
 عربدن حکایه ایتوب وان سألتهم من خلق السموات والارض ؟

ليقولن الله . " ديبب الله تعالى گه ايمانلرينى بيان ايتدى .
 ديهككه بولارده قبرلر گه قربان چالغان ، ظاهر پرست
 مسلمانلار كېي ، اللهغه ايمان ايتلر ، أصنامغه عبادت
 وتعظيملرى ، ارواح مشايخقه قربان چالغان ، آلارنى فوق
 الحد تعظيم ايتكان مسلمانلر كېي ، بارى اللهغه ياقين بولو
 ومقصودلار ينىڭ حاصل بولوى ئوچون ، بولارنى توسيط
 قىلولار يدر . ودېمككه بولار برله عباد قبور آراسنده
 آيورما يوقدر . شونڭ ئوچونده الله تبارك وتعالى «الدين
 اتخذوا من دونه أولياً مانعدهم الا ليقر بونا الى الله زلفى (۱)»
 ديبب مشركين دن حكايه طريقى برله مسلمانلارنى موندن
 طيغاندر .

قبرلرينه باروب قربانلار چالوب ، آلارنىڭ روحلار ينه ،
 ندرلر ايتمكلرى (۲) ياكه اينابت ايتدكلرى ايشانلارنى
 (ئوزلرينه) ولى طومتكلرى ، اللهنىڭ ، تكرار بتكرار ، تايد
 وتاكيد برله . طيديقى شرك توگلميدر ، اتخذوا اھبارھم
 ورھبانھم اربابا من دون الله .

(۱) الله دن باشقەنى ولى توتقان كشيلىر ئەيتەلر: بىزنىڭ بولارغە عبادە
 قىلومۇز خدائە ياقىنلىقىنى سونلر ، ارادە واسطە بولسوللر ئوچون كىدەر . قېردە
 قىربار ، چالوچىلار دە شولاي دىلر . آلار ينىڭ آيورما بارمى ؟ آچىق كوز
 برلە قاراب كورگىز !

(۲) ايشانلارنىڭ سوزىنى ، حقدن ، حقيقتدن ئوستون كورمك ،
 آلارنىڭ ھر سوزىنى عىن حكمت بلوب ، ذرەما ، مخالفت قىلماق آلارنى غايت
 ئولوغ كورمك عىبنى بلولارنى اعتقاد ئەيلەمك وسائىرە .

الله ئوچون، حق الانصاف ئویلا نسون! بو معامله لرده
 «ما نعبدهم الا ليقربونا الى الله زلفی» دیگان مشرکیندن فی
 آیور ما بار؟ غایتی، آلاز اُصنامنی، پتله رنی واسطه قیلا لار،
 سز ئولی ویاتریک ایشان اسمینی آغان آدمنی واسطه
 فیلاسز؛ آلاز، صورتا، اُصنامغه عبادت ایتله ر، سز ئولی
 ویاتریک ایشان اسمینی کونه رگان آدم لر گه عبادت ایتله سز
 عبادتنک معناسی ئله نرسه تو گلدر بلکه اطاعت قیلماق،
 قلق و تعظیم ایتمک دیگان سوزدر. مگر اللهغه عبادت بر
 کیفیت مخصوصه ده بولغانیلغی کبی پتله رغه عبادت، ئولی ویا
 تریک، ایشان اسمینی آغان آدم لر گه عبادتده، ئوزینه
 مخصوص بر صورتده در. (۱) دیمکه اصل عبادت بولوده
 ئوچیسیده بر در، باری، ره و شلری باشقه در. مؤندن ده
 صریح شرکتی قایدن تابار سز؟ أعود بالله من الجهل
 والطغیان!

قایسی بر لری، ظاهری و کسبی معامله لرده، باشقه نک
 باردم و واسطه لغندن فایده لانونی، بو معنوی و روحانی
 اشلرده گی واسطه لقه چاغش دیره لارده، برسی درست بولغاچ
 نگیسیده درستدر دیلر. فی قدر یا کُلش فکر! و نیجدلی
 قیاس مع الفارق! اولگبسی، هیچ بر وجهدن، هیچ بر
 شریعتده و عقلمه ممنوع تو گلدر. حالبوکه ایکنچیسندن

اللہ نىڭ كلامىدە رسولنىڭ تەلپماتىدە ، نى قىدر ادلە بىرلە منع
 ايتولگاندىر . تەقلىد كوزلىگى كىگان كىشلىرگىنە - آڭلاماسە
 آڭلاماس .

بولاردىن شونى قارىق ! عىجا بولۇپ تۇرىدىغان مەقسۇد كىز
 نىدىر ؟ ايشانلار ، مەرىدىلەرىدىن ، دىفە مۇزارمى قىلالار ؟
 جەلپ مەنەفەمى بولدىرا آلار ؟ (۲) يەنى بولارنىڭ نەفسلىرى
 آرقاسىدە ؛ دىعالارى بىر كاتىدە ، اللە طرفىدىن ، ئوستىزگە
 كىلگان بلالار كىتە ، رىزىقىز اىر كون وكىڭ ، وآخىرە
 سەئادەتكە اىر وشەسىز دىمەكەيدىر ؟ مشهور بىر ھىكايەدە بولغان
 واقەئە كىبى : « بىر ايشان مەرىدى بىرلە ، بىر بىرگە بارغە
 چىققاندى بوللارى اىدىلگە طوغرى كىلوب ، آرقى چىغارغە
 تىيش بولغان . لودقا ، كىمە يوق . فقط كرامتلى ايشانمىز بار .
 اول ، در ھال ، نەمازلىغىنى صوغە جاىگان . بىر ياغىنە ، ئوزى

(۲) آمان رجايتەمەن : بىز بارى ، آلاردىن دىعاغىنە وتىنەمىز كىبى تەلبىسكە
 كىرشمە كىز . توبەندەگى ھىكايەنى ئوقۇغان مەرىدىنى آڭلار بولورمىسىكز ؟
 ھالبوكە مونىڭ كىبى ھىكايەلەر ، كىتابلار كىزدە تولىدىر . اللە نىڭ اسمى ئورنىدە ، شىخنىڭ
 آدىن ذكىر ايتىدىر شىركوبىدىر . مونىڭ كىبى تەقىناتىدىن مەقسۇد دە ، مەرىدىلەرنىڭ
 ايشانلارغە بوسى تون تەسلىم بولولارى ، تامام اىمانولارى ، قارشىمۇلارى
 كىبى نەرسەلەردىر . بولۇپ ھىكايە وامثالىنى ئوقۇغان مەرىدى ، شىخ ن باشقە كەسەنى
 تانىماز . آندىن باشقە نىڭ تائىرى بولۇپ يەنە اىنانماز دىعا دىعا كىزغە ايشانلار سىكز
 كىلسە ، موندى ھىكايەلەرنى كىتابلار كىزدىن چىغار ب آتتىز ، . . . . .
 لىقىنات و تەلپماتىز نىدە تونەتتىز . اول وقت ، بىلكە ايشانلار بولور

باسوب ، ايكنچى ياغينه ده مريدن باسدرغان مريدنه
 ئەيتكان: «يافلان! سين گل، ياشيخم مدد ، ياشيخم مدد
 ديبب ميندنگنه مدد سورا. قارا آنى صافلان ياللاھ مدد ديبب
 يوقسه صوغه باتقان كونكدر.» ديبب بولار شول ره وشده
 ايدلانك ئورناسينه كيلوب بيتكانلر . شيطان (!) مريد
 نك قلبينه سالغان: سين نيچوك، گل ئوزك كىبى عاجز بر
 آدمىن مدد صورايىسك ؟ سينده شيخك كىبى ، الله دن مدد
 سورا. (قاراگز ، شيطان شيخدن آرتق حقگوى ايكان !)
 بيچاره مريد ، بوالقائتقه اينانوب ، اخلاصى برله « يا الله
 مدد» ديگان ايكان ، شوندوق ، اول باسقان ياق صوغه ؛ باتا
 باشلاغان (خدا ، شيخدن ئوزوب مدد بيره آماغاندر شول
 شيخدن قورقغانى ؟ بلهيم) تكرار نيزگنه ، يا شيخم مدد
 ديگان ، نمازلقده باتودن توقتاغان . شولاي ايتوب بولار
 ايكنچى ياقهغه چيقغانلر .

باقگز بيچاره شيخغه كه ئويالهيچه ، اللهنى ، ئوزيندن ،
 كوچك قالدرغان ، تصرفده اللهدنده ئوزدرغان مين بو
 حكايهنى ، درست وواقع بر حكايه ديميمن . آلايدە ،
 مونك بولوينه اشانوب ئوقوغان مريدكە ، نينداى
 اعتقاد حاصل بولور ئويليسيزمى ؟ حالبوكة

شوندى ھكايەلەر بىك كوبر، ايشانلار نىڭ، باشقە، تەلىماتىدە
شونى موعبىدەر. (۱) اللهم احفظنا:

ينە ايكنچى بىر ولينىڭ « كىن تصرفى مېنىم قولمىدەر »
يىگانى كىي، انساننى ھىرە درياسىنە چومدىراچق دعوالارى
ردەر. عجايب! بولار، نى كىي بىر دايىلگە بنا ايتوب اشانلار
بوقدر، علنا، شوندى زور دعوانى، ئويالمىچە، سويليلار،
ولارغە فرشته مى اينوب ئەيتىدى؟ حالبو كە خاتم النبىين دن
موك نزل ملائكە توقتالغان ايدى. كشف بىر لە مى بىلدىلەر؟
البو كە بوطن نىدە حاصل اينمى : فضلا، شول قدر زور
دعوانى، الله ورسوليندن عباد مخلصين دن، ئويالمىچە،
ويلەسون. توشىندە مى كورمش؟ مونىڭ روعياسى، رحمانىمى
بىطانىمى معلوم بولمايدىقن باشقە، بىر وجەلەدە، اسباب
توقىدىن توگل. بلىمىم، بلىمىم! نى گە اشانوبونى گە طايانوب
مىدلى: صاناشقانلار در؟ فقط، بولار صاناشە دىيىب بىز گەدە
تاشورغە يارامىدەر. ھە بولارغە ايباروب، بونلار كىي

(۱) مريداننىڭ اخلاصىنى، جالب ئوچون ئىللە نىندى ئولوغ
دعالار قىلغان ايشانلارنى كىتابلار دە كورسىز. خاطر گە كىلمەگان دعالار
ئافلار بولار دە باردر. كىلانيلار بىندىمى، جىلانيلار يىندەنمى منقول (۹)
طارق العادە دعالارنى شامل بيتلەر باسولغاندر. آلوب ئوقوگىز ھىچ
پىغمبىرنىڭ قولىدىن كىلمى تورغان اشلار، بولار قولىدە اويونچق
كىيگەدر كراماتلارى معجزەدن ئىللە نىچە ئولوش قوتلىدەر. آقچامنى
بەرم ايتىدردىك دىمەسەگىز. والله ھىران قالورسىز. (۷)

اوليا، ار باب توتو، نص برله، منهي عنه بولغان شرکدر
 شرک خفی توگل شرک صریحدر والذین اتخذوا اعبارهم
 ورهبانهم اربابا من دون الله . . .
 ما لکم من دونه ولی ولاشفیع، ایس لهم من دونه ولی
 ولاشفیع، قل: ادعوا الذین زعمتم من دونه، فلا یملکون
 کشف الضر عنکم ولا تحویلا (۱) ایشانلارنک کوبهی تاثیر
 بارلغینی بلدیرمیمی؟ عجب! «کن تصرفی قولمده» دیگان
 ذات، کشف الضرعه مالکمی؟ فایده اول! والله الذی لال
 ولاشفیع ولاولی ولاربا الالهو، بر بارماغمنی قیمولداتورغه
 قدرتی یوقدر. نله گانچه کنلرینی صرف ایتسون تورسون!
 استه دیککی قدر، باکده قیامتکه چه قولینی کوتوروبدعا
 خیر ویاشرده بولونسون. قل ادعوا الذین زعمتم
 من دونه لا یملکون مثقال ذرة فی السموات
 ولا فی الارض (۲) فضلا عن القرن بکن. اعوذ بالله ان
 اکون من الجاهلین.

(۱) معنالاری: سرگه اللهدن باشقه ولیده یوقدر هم شفاعت ویاردم
 بیروچیده یوقدر. یا محمد! اللهدن باشقهنی ولی توتقان آدمارگه سویله
 آلا یعنی اللهدن باشقه، سزنگ ولی توتقان نرسه لرگن، سزدن کچکنه گنه
 بر ضررنی کیتارورگه سزنگ ئوستکه جوککان بر بلانی بتورورگه،
 آلماشدیورغه مالک توگلر و کوچ، قوتلری یوقدر مونا شوشی
 آیتلرنک نی دیگانینه. بیک یاخشی، دقت قیلوگن!
 (۲) یا محمد! مهیت سین آلا رغه: اللهدن باشقه ولی توتقان و ولی دیب ئویلاغان

ولا ياء مر كم ان تتخذوا الملائكة والنبيين اربابا، ايا مر كم
بالكفر اذ انتم مسلمون (۲) نى ديگان سوزدر؟ زنهار
كوزا ككزنى تاشلاب، صاف و آچيق كوز برله شونى ئوفوگز
نى آكلارسز؟ ايشانلار، ميشانلار كى، عادى آدملىرى
توگىل، بلكه سبب هدايت، باعث سعادتىز بولغان، نبىلىرى
رب، ولى توتو كىفردر.

فخر كائنات افندىز صلى الله عليه وآله وسلم اياكم
اياكم والغلو فى الدين انما هلككم من قبلكم بالغلو فى
الدين ديدىكى، نى قدر حكمت آموزدر (۳) امور دينيه
ده كه فاعلى مثاب بولادر، غلو ياراماچ، بوتەن اعتقادى
اشلرده، مثلا مشايخنى ولى توتوب تىكرىم و تعظيمده، كه
غايىت مخوفدر، غلو بالطريق الاولى ياراميدر .

وولى دىيب ئويلاغان نرسەلرگىزنى چاقىرگىز، ياكە - آلا رغه دعا ايتىگىز
كورگىز آلا رسگە ياردم ايتە و فايده بىرە آلورلارمى؟ يوق. آلا ر كو كەدە
بىر دەدە برتوزان حدلى نرسەنى اشلرگە. قىمولىك اتورغە، ئوزگار تورگە،
بتوررگە قادر و مالك توگىلدر .

(۲) محمد سزگە فرشته لرنى، پىغمبەر لرنى ولى توتارغە. (ولى دىيب
ئويلا رغه) قوشمىدر. اول نىچوك مسلمانلارغە، - كافرايتە طورغان اشلرنى
اشلرگە قوشسون؟

(۳) دىندە مقيد بولامىز، آرتغراق توبلى بولامىز دىيب اشلرگە
قوشولماغان اشلرنى اشلەمەگىز، افراط قىلمەگىز يوقسە هلاك بولورسىز.
سزدن اول هلاك بولغان قوملرده، دىندە افراط قىلورلارى سببلى هلاكتكە
توشدىلار .

اصل صوفیہ صافیہ (۴) علیہم الرحمہ دہ . موندای غلور ،
بولماغان در . متقدمین کتاب لار بندہ ، غوث - قطب کبی ،
سوزلر کوب ذکر ایتولمیدر . (۵) بلکه صوگفی ، مقصوفون

(۴) صوفیہ صافیالر نڭ مقصدی ، الله تبارک وتعالی نڭ عبادتینه

عکوف ، دنیا وزینتندن یوزچه ویرو ، حاجت ضروریهدن آرتق مال
لاردن زهد صافلانو ، دنیا لذتندن ، جاه ومنصب محبتندن تعری ایتوب
خلقدن آیریابو عبادة الله غه حصر وجود قیلدقدر . « ابن خلدون جلد
رابع . » مونا صوفیلار نیچوک بولورغه تیوش ' مونی بزنگ قزان ،
چیستای ئویهزی ، ترویسکی وباشقه بیرلرده گی ایشانلرغه ، جاغشدیروب
قارا گز . نی کوررسز ؟ بوتونلهی عکسیننی توگلمی ؟ ئەلبتہ عکسیننی .
مالدن . دنیادن بیزمک صوفیلارنڭ ، مال تاپمق ، دنیاده راحت ط -ورمق
بزنکیارنڭ اشیدر ، باشقه فعللرده ده تپامضدیندەر . آنداری بز نڭ ایشانلر
مزدہ ، صوفیہ صافیاده بولماغان ، باشقه فضیلتلرده باردر . مثلاً بعضیسنده
ایچو ملکگه عادتله ندر و بار قایسیلرنده مجلس حضور بولسون ئوچون
آغو وزهرگه ئویره تیش بار . یاقینلارندن برسسی . . . گه باروب
قایتقاچ . ایشان حضرتنڭ مجلسی بیک حضور بولغانیننی حتی . هیچ تو یوامی
بیک تیز ئوتکانیننی سویله گان ایدی . مین ، موندہ ئەلبتہ ، بر حکمت
باردر دیب اویلاغان ؛ بدم حقیقده ، بار ایکن . ایشان حضرتنڭ مجلسینه
کرگاچدہ . حضرة بورچاق یاکه کچرک چیکلاوک حدلی برتورلی قارا
نرسه (۹) بیردر ، شونی یوتارغه قوشادر . شونی یوتوب یباروب ،
قورولغان چای مجلسنده ، ئوستینه ایکی ئوچ چینیاق چای اچدگهی کیل
کیفم کیل ! ایشان حضرتنڭ مجلسی بیک حضور ایکن !! مین بورچاقنی
باقتر ییولوغیا اداره خانہ سینہ بیروب تحلیل ایتدیردم . سزده شولای
ایتوب کورگز .

(۵) آثار . للفاضل الادیب رضاء لدین .

گروهی ، غلو و طیفان ایتوب ، آغزلاری سویله گانسی ،
 فولقلاری ایشوتمه گاندر ، غوث - قطب سوزلرینی ده ، بیک
 ئوچسز لانقانلاردر . حقنی ، حقیقتنی کورستان آیتلردن ،
 اهادیثدن کوز یومغانلاردر . حتی بر ذاتنک دیدیکی کبی ،
 تصوف «تغییر الشکل لاجل الاکل» دن عبارة بولوب قالغاندر .
 بعض آیتلرنی طارنقلاب ، صوز غالب ، ئوزلرینک افعال
 نامرضیه لرینه دلیل طوتمق استهسه لرده ، حق عکسینی
 کورستمشدر . الحق یعلو ولا یعلی علیه در . مثلاً قایسی
 برلری « قد افلح من تزکی آیتی برله رابطه (۶) غه
 استدلال ئه یلمشدر . گوزل استدلال تو گلمی؟! بولسه ده
 بو قدر بولور .

« قل أفرأیتم ما تدعون من دون الله ،
 ان ارادنی الله بضر ، هل هن کاشفات ضره ،
 او ارادنی برحمة ، هل هن مهسکات رحمة قل حسبی الله .
 علیه یتوکل المتوکلون . (۱) » نی دیمکدر؟ عجباً! مین ، بر

(۶) رابطه دیدکلری حاضرگی زمانده «گینوتیزم» دیولگان بر
 قوتدر . بو قوتده ایشانلق دعوا قیلغانلری نک همه سینده ده بولمیدر . بلکه
 قوتلی بولغان ، قایسیلارینده غنه بولوب مریدلرینه تاثیر ایتلر . نتاکه
 کینوتیزورلرده ، قایسی برضعیفه ک آدملرگه تاثیر ایتلر ، اما بو قوه
 تابولغان هر بر کشیده ولیک بولوی ، هیچ بر ، لازم بولغان اش
 تو گلدر .

(۱) معناسی - یا محمد! الله دن باشقه غه عبادت قیلوچیلارغه ئهیت

طاشنى كوتەروب آلوب قويماقچى بولدمە كوچم يېتمەدى،
 ايىدە شەمەن ياردەم و مدد استەب، بىرگە، كوتاردك. بو آيت
 شوڭا دائىرىمى ئىلل، مېن، بىر ايشان حضرتكە باروب
 اهلەنڭ ايرتەگى رزقى بولغان، بىر سومنى (۲) آلوب،
 اعتقادىمنى، اغلاصمنى بىر كىتوب، ايشان آبزى غە طوتدروب،
 معبىشمىنى كىيڭ قىلويىنى، كىل چك ضرر و بلا لارنى مېنىدىن
 كىتەروىنى، مېنىم صنغان ويا چىقغان آياغمىنى، قول كوتەروب
 دعا قىلروب، ياكە ئوشكوروب - يا كە دەكن دىيروب -
 سلامتلىدىر وىنى (معلوم دعاسى غە صورىمىز دعاسىنى)
 صوراسام، مناجات ايتسام (اما اعتقاد بىر كىتمك لازم يوقسە
 ناعىبىرى يوق) آيت ئىلل، موزدن طيامى كىرەك اوللرى
 و كىرەك زمان فترتدە، عصيان ايتىكان آدملىر، حسى بولغان
 اشلىدە، استەمداد واستەغانە ايتدىكلىرى سەببىلى مشرك بولماغانلار

اگر الله، ميڭا بىر بلاوقضا بېهرسە آلاىر يعنى سىزنىڭ مەبۇدلىرىڭىز شۇل ضرورى.
 مېنىم ئوستىمەن. كىتەرە آلورمى؟ ياكە الله، ميڭام رىھمەت و شىققەت
 كورسەتمەكچى بولسە، آلاىر مۇنى طيا و منع ايتە آلورمى؟ يوق. بىر
 قوتلىرى يوقىدۇر. يا محمد آلاىرغە ئەھىت سېنى: الله ميڭا يېتەدۇر. الله دىن باشقە
 نرسەنڭ ميڭا كىرەگى يوق. توكل و عبادت قىلروب چىلاردە يالڭىز الله غە غەنە
 عبادت و توكل قىلالار دىيىپ. مريدلار! الله نڭ بو سوزلىرىنڭ غەناسىنى
 آڭلىسىزمى؟ ئىللە ايشانلىرىڭ سويلى سويلى قىلىڭىزگە، خداسوزى كىرەك ايتوب
 كىرتە توتدىلارمى؟ اگر آڭلاساڭىز. الله دىن باشقە. ايشانلارغە اشانونى
 نىدى؟ ياخشىلاپ ئويلاپ قاراڭىز. شوڭ پىشمانلىق فايدە بىرمىس.
 (۲) ايشانلار نڭ وظيفەسى دىنيا و موالىدىن تىزەد و بىزودۇر: اول،

بلکہ معنوی اشلردہ، شرك فائمشلاردرده عاصی بولمشلاردره۔
بیلگیلی، اللهده شونندن طيادر۔

ياهو حکمت تشریعنی ملاحظه ایتایک. ارسال شریعت
وقتندغی، مشرکله حالنی یاقشیلاب تیکشورهیک بر ایشانغه
یاکه ذهاب باطلمزغه تعصبنی قویوب برئویلایق نا که حق
تظاهر ئه یلسون. حقیقت میدانغه چیقسون. وما نعبدهم الا
لیقربونا الی الله زلفی آیتنی، تفکر ایتوب، اوله وقتندغی
مشرکله حاللری برله، ئوزمزنک ئولی ویا تریک ایشان
حقندغی تعظیم واطاعتلرسزنی چاغشدیروب قارایق نی ظاهر
بولور. انا لله وانا الیه راجعون. اللهم اطعنا ساداتنا وکبرائنا
فاضلونا السبیل.

بو مسئله گه دائر، شیخ الاسلام ابن تیمیة الحنبلی ننگ
بر مقاله سنی، تبرکاً، یازایم :

التجا ایتمک، استمداد ئه یله مک شرکدر. الله تبارک وتعالی ننگ
پیغمبرلرینه. ئویره تو یوزینندن، سویله دیکمی: قل انما ادعو

سینک برصومگ برله نیشلهسون، دیسزمی؟ بوش بوشینه دعا وتوجه
ایتولورمی؟ آندن آری آننگنی قدری قالور؟ ایشان حضرت بیک مشعول
اول. آنک اشی سینکنه می ئله؟ یغما یوق. نالوکدن آرتوب قالغان
آقتوق صارغکنی - کچه، نهایت طوق بولسه ده آلا ایشان حضرتکه
کیتورملی. یوقسه دعا یوق. حضرت اول دنیا مالینا التفات واعتبار ایتمیدر.

هی مبارک هی

ربى ولا اشرك به احدا (۳) موگا صريح دليلدر . هم «وان
 المساجد لله» فلا تدعوا مع الله احدا» (۴) دن آكلاشولا در كه
 اللهغه باشقه نك تاءثيرى باردر ديمك . ايشانلار نك
 واپلر نك، دعالارى، نفسلورى اثر ليدر ديمك ومونى اعتقاد
 ئه يل مك شر كدر . حتى . . . دن وسائر مشايخ طريقتدن
 روايت ايتولگان كن تصرفنى، الله ميگا هبه ايتدى» كى
 سوزلر - اگر نقلى صحيح ايسه - شر كدر . مونده هيچ شك
 وشبهه يوقدر . پيغمبر لر «قل انى لا املك لكم ضرا ولا
 رشدا» (۱) ديمش لدر . پيغمبر، منزل وحى الهى بولا
 توروب بر كشيگه فائده ياكه ضرر كيتروگه مالك بولماسه
 بر عادى آدم نك موندى زور دعواسى نيقدر آيانچدر «
 قل، انى لن يجيرنى من الله احد، ولن اجد من دونه

(۳) معناسى - ئه يت سين يا محمد! اگر ميگا بربر اش واقع بولسه
 باشيمه بر بلا كيلاسه مين الله دن باشقه نرسه گه باره يم . الله دن باشقه نرسه نى
 چاقريميم : آندن باشقه دن ياردم استه مين . الله غه شرك قاتميم . مگر الله نك
 ئوز ينيگنه ياردم ومعاونتكه چاقرامن . ديمكدر .

(۴) معناسى سجد وعبادة قيلونا طورغان ئورينلر ، همه سى الله
 ئوچون ، الله غه عبادة ئوچون گنهدر . الله برگنه ، سين باشقه كشيرل نيد
 ئولوغلامه ، عبادة قيلمه ، الله دن باشقه كشيگه دعا قيلمه ، آندن باشقه دن
 ياردم ومدد استه مه ديمكدر .

(۱) معناسى - ايت سين محمد! مين سزگه ذره قدر، ضرر كيتوررگه
 ياكه فائده ايترگه قادر ومالك توگلمن .

ملتحدًا؛ الابلاغًا من الله ورسالاته (۲) « فی یاقشی فہملگان
 کہسہ گہ ، توگل و لیلکی مظنون و مشکوک بولغان و بلکہ
 بزگہ ہیچ بر وجہ بر لادہ ، بو ولی فلان دیب حکم
 مہکن بولماغان کشیلرنک دعا و باشقہ تاثیرلری بولوی
 حتی نبیلرنک ، ہیچ بر تاثیر بولماغانی نمایان و ظاہر
 بولور . انتہی کلام الشیخ رحمہ اللہ تعالیٰ رحمۃ واسعہ (۳) .
 واقعا ، ظاہری اشردہ ، دعا لارینک بر تاثیر یوقدہ ،
 یالکز ، کوزگہ کورینمہ گان معنویاتدہ می تاثیر بولاچق ؟
 ہیہات! مینم آیاغم تیزدن آورتادر . آغر نرسہ کوتاررگہ
 و باشقہ چہدہ ، آیاغمہ کوچ بیرورگہ یارامیدر کیل زنہار
 شونی ، دنیادہ ولیلک ، ایشانلق ادعا ایتمک آدملر ، دعا لاری
 بر لہمی ، کنلری بر لہمی اولگی حالینہ قایتارسونلار ،
 سلامتلندیرسونلر . اول وقت ، میندہ معنویاتدہ تاثیرلری
 بارلغینہ اینانورمن . یوقسہ قوری دعوادن نی چیغار !
 تستروا بامور فی دیانتہم - وانما دینہم ، دین الزنادیق * نکذب
 العقل فی تصدیق کاذبہم - والعقل اولی باکرام و تصدیق .

*

بو سوزلرنی ، لغرض یازمادم . مین ایشلانلار

(۲) معناسی - ڈہیت سین محمد! مینی اللہ دن برگنہ کشیدہ یولوب
 آلا آلماس ، ہم مین اللہ دن باشقہ ، ٹوزیمہ صغناچق ییر تابہیمن . ہم
 مین اللہ دن ایشوتکان سوزلرنی ، سزگہ ایرشدیرو وانک رسالتین ییریتہ
 ییتکرو دن باشقہ براشکدہ مالک توگلمن .....
 (۳) الواسطۃ بین الحق والخلق . صحیفہ ۸۸ رحمہ اللہ .

آراسىندە ھەقىقەت، صوفى بولغانلارنىڭ بارلىغىنىە اشانىمان .
 اصطلاحلار نەچچە، قۇب، غوث كىيىلەرنىڭ بولۇپنەدە انكار
 ايتىمەيەن . اما، مونا بوسى غوث، تىگىسى قۇب دىيىپ
 تەيىن ايتو مەكن بولمايدىغىنى سويلەمك استىمەن . (۴)
 آندىن آرى بو طرىقلەر، اوللارى، لىككە مەيدانغە چىغارولوب،

(۴) ھم بو قوۋە ايبالارنىڭ ولى ياكە صوفى بولولارى لازم توغلىر
 دىمەن . چۈنكە بو طرىق، اىڭ اول اسلامدە، حادث بولغان بىر نرسە توغلىر .
 بلىكە قەدماي يونانىدە بولغانلىغى كىبى ھىد براھمانلارنىدە، اُنواعسى
 بولغانلەر ھم باردر . بو فيض الھى بىرلە بولا طورغانغىنە قوۋە توغلىر،
 علمى و كىيىلەر ؛ رياضت بىرلە ھم حاصل ايتىلەر . حاصلى، مەن بو قوتنى،
 صوغلى زماندە اسپىرتىزم آڭلاشولغاچ، مەيدانغە چىققان گىبنوتىزم،
 ايبىناتىزم قوتلرى بىرلە بىردر دىمەن . يا وروپا و امىرىقا علماسى آراسىندە
 حاضر، بو علملەر بىك تارالا باشلادى . نىقدەر عالەملەر، شول قوتنىڭ خىبايا
 و غوامىنىنى كىشى بىرلە مائاشقەلەردەر . گىبنوتىزم نى كىسب بىرلە ئوبىرە نوب
 تابالار . بو قوتلى جىمانلى كىشىلەرنىڭ ضعيف روحلى كىشىلەرگە، مەلوم بىر
 صورتدە تاثيرلەرنىدىن عبارتدەر . شوڭا كورەدە بو قوۋە صوفى وولىكلىنى
 مستلزم توغلىر . اُصل صوفىلار ابن خلدون تەرىپ ايتكان آدملىردەكە
 بو تەرىپ يوغارىدە، خاشىدە، ئوتدى، بولار آراسىندە گىبنوتىزم ماليسى
 بولغانى كىبى، آنسىزىدە بولور، آندىن آرى بىزنىڭ ايشانلىق دعوا ايتكان
 آدملىرنىڭ بارىندەدە بو قوۋە بار دىيىپ ئويلى كورمەگىز . آلارنىڭ كۆپسىندە
 آلد اوغنىدەر . ھلە، مەلوم قىرلەر نباشى بولغان، شرىعت اسلامىدەن بى
 پەرە، مەنون ايشان دە بىر نرسەدە بو قىدەر . اول بىر ناچار آلد اوچىدەر . شول
 قدر ناچار آلد اوچىدەر كە حتى ئوزىنىڭ ياقىن مەرىدلىرى بىلە آلد اوچىدىن
 بىزارلاردەر . روايتكە كورە، بو ايشاننىڭ چىستايىدەغى مەرىدلىرى آرسىندە
 بىرولى قىبرى اوستىنە ئوسكان آغاچدىن ياسالەش بىر مەقدس ئوتورغۇچلارى

یاخشى اصولده آلوب بار اولغان بولسه دهره مگره دن غلو وتفریط
ایتولمیش، یوق دعوالار، فامش عادتلر میدانغ، چپقهش،
کوب نا اهللر واسطه معیشت ایتوب طومشلار در.

والله العظیم، هیچ برکشیکه، دشمانلق طونیم، مسدم
هیچ یوق، حتی قلبا، استرم که هر مؤمن و مسلمان الله نك
دوستی بولسونلار. جنة عرضها السموات والارضدر، هر
کمهگه آنده اورون بار در. لکن طوغری بولمن بارامز دیب
کا کری کیتدی کلرینه آچیمن، آییمن مینم چه بز نك بوقدر
یا گلشلقده بولوومز نك، یعنی کم بولسه بولسون، ایشانلق دعوا
ایتسه آنی، حاضر، ایشان اتخاذا ایتولرمز نك سببی، بزده بیک
قوتلی بولغان «تقلید» بولورغه کبرهك. بر بو یافدنغنه
توگل بلکه هر بر ناچار لقلارمز نك سببی ده، شول قباحت
ههلك «تقلید» در (۱) منلارمز تقلیدنی فرض دبلر. هل،
ایشان طاقمی، مونك زنجرینی طاغیده قانلاولیلار، ههده

بار ایمشکه مونی یاشل سوقنغنه توروب مخصوص کونلر دویار ایتلر
ئویدن ئویگه تعظیم ایتوب تبرکا یوریتلر ایمش. العبد علی الراوی.
تاتارلارده، بوژی ماتر کبی شرکلر یوق دییوچیار، بو واقعه نی خبر
آلماغان آدملر در. مونا قاراگزا ایشانلار نیندای آسیاب کفر گهر لیلر،
منلارمز تارچالبار کییوچیلرنی من تشبه بله تکفیر ایتکانچی، مونا
شوندای صریح کفرنی خلقغه آگلاتسونلر. اللهم اهدنا الی سبیل السوی
(۱) قال القاضی الامام الدبوسی فی کتاب الامد الاقصی: ماخلت
امة محمد من ماضی قبلنا الی ابائهم وفساق علماً دهور هم ونبذ
الکتاب وراء ظهورهم «البرق الومیض»

خلقىڭ شول تەقلىدىنىڭ فائىدەلەنۈپ، ايشانلارنىڭ ھالىنى تېكىشۈردىڭ ۋە ئالارغە قارىشۇدىڭ « مەشاىخنى تەخفیف ايتۇپ ئالارنىڭ ھالىنى تېكىشۈردە سۇ خاتمە خۇفى باردىڭ » كىبى سوزلار بىرلە بېچارە خلقىڭ، قونلارنىڭ اوچۇروب، اوزلارنىڭ اخلاصىنى بىر كىتورگە اوستالقلارى بار . بىر ايشان مېنىم ئۆزىمە شولاي تەخويف بىل خۇپ يازدى . لىكن « امورم دەمى مېنىم، اوبىلە تەخويف وتە ھىب ؟ » . مېنى مەجتەھ بولماغانم كىبى صوقر مەقلىدە توگلمەن، ھەر مەسئەلە ۋە سوزنىڭ دىلىنى، توپىنى ازلەيمەن . طابىسام آلامەن، طابىسام قالدرا مەن . ايشان مولا آبزى ئەيتىدى دىيىپ، كور كورىنە . اشانو ھەمد اولسوز، مېنىدە يوقىدۇر .

موندە بىلكە قايسىلار ئەيتورلار : « سېنى سويلەيسىڭ بوقىدۇر ئولوغ ھىزرتلار شول يولدا ، سېنى بىلگەن آيتلارنى كەنە بىلگەنلردى . آلا بىرسىدە ، بوقى سوزلارنى سويلەيدىلەر . سېنىڭ بولاي سويلەۋىڭ زور تىرك ادىبىر » كىبى سوزلار بىرلە، عىبەلەر، بىلكە دە تەكفىر ايتىلەر . بىلگىلى بونەلەر كىبى مېنىدە سىكوت ايتسەم، ايشانلارنىڭ خۇرۇپلارنى دە، بىرەك الله دىسەم تىمەسلەيدى . اما : ولست وان قىرەت و ما بىبايع - خلاقى ۋە لادىنى ابتغاء التجبب * ۋە يەنە قوم كىبىر

تجارة، وبمعنى من ذاك دينى ومشرى. (۲)
 حقا! توغرى موپلەدىگىز. مېن زور حضرتلردن
 كوب درجه دونەن. بىلگەندە آزدەر. مگر شول قىرىسى
 بار كە آلاز نېجدلى زور بولسەلار دە، «فاعتبروا يا اولى
 الابصار» امرينه امثالاً عبرتلكم اوچون، «تقليد زنجير»
 بىندن قوتىلورغە طرەشاغانلار اگر ايندى، موگاردن
 قوتولماساك، اوزگدن اول نرسە موپلەنگان وقىلونغان،
 شوگا اشاناسكده طوراساك، آلازنىڭ سوزبىندن، فعلدىن
 طشقە بر آدىم دە اتلى آلەيساك (۳) كوزگنىڭ آلەيندە
 طورغان آچىق وظاهر آيتلردن فايدهلانا آلەيساك. چونكە
 «من فسر القرآن برأيه فقد كفر» حدىثى ياگىلش آكلاەق

(۲) معناسى-خلىغە، جەلاغە اوخشامق و آلاز قاشىندە سوپوكلى
 بولور اوچون-گنە دىن ومشرىمنى ساتسا آلەيمەن. درست موئى كوب
 كشىلر شولاي عادت ايتكانلەر. لکن مېنى بو ساتىش دن دىنم و طوقار
 يولم طىيەدەر، ئوزىمە آغر بولسەدە حقگو يلكدن چىغا آلەيمەن دىمەكەن
 قائلى معرىدەر.

(۳) حتى، بوتوغرىد، شوندى كوكى و ايانچ اشلىرىد،
 بولاد كە انسان، كوله كوله، بايپلور. هوشسز بولور. مثلاً مجددالانى
 الثانى (۹) الامام الربانى (!) لارى نه فقىه ونه محدث بولدىغى حالە،
 آنىڭ سوزىنى، حدىثىدن، ائمە، فقهانىڭ مفتى بە بولغان قوللرىنىدن
 آرتق كورەرلەر. شونى معمول بە طوتالار. موندە، كوكىسى، بوامام
 حنفى بولا طوروب، مذهبلىرىندە غايت متعصب بولغان شافعى ايشانلار
 بىلە مونىڭ سوزىنى آلالار. ائمە، محققوننىڭ «المقلد لیس بعالم» دىگان
 سوزلرى؛ نىقتەر حق برسوزدر. مقلد، نىچوك عالم سانالسونكە كشىدن
 ايشونكان سوزنى غرامافون فونوغراف كىبى نقل ایتودن باشقەنى اش

بار. مونا سز نك زور عالمگز - خیر خیر! زور منلارگز، چونكه «المقلد ليس بعالم (۱)» بين المحققين قبول ايتولميش بر فضيه در. زور منلارگز - شول سببلر او چون حقنى كوره آلمانلار. اما فقير ايسه، قانيراق سلكنوب تقليد زنجيرينى ئوزدم آندن قوتولغاچ، بر طرفه چيغوب بى طرفانه، ايشانلارغه كوز سالم. يوغار يده ياز يلغان حاللرنى آرتيغى برله كوردم و نابدم اگر مينكى خطا بولسه، آيات و احاديثدن دليللر كيتوروب، خطام اثبات ايتواسون ايشانلار يوقار يده يازغان حاللرنى، ثابت بر هجت برله،

كورر؟ بوماشينلار، نيقدر عالم ايسه لر مقلد ارده شول حدلى عالمدر لر، حتى بعضاه بر برينه مخالف فكرده گى آدم لر گه تقليد ايتكانلكر يندن بر برينه ضد ايكي فتىيانى توتوق كى، مجنونانه كر كتلر يده كور يلمكده در، ولو كان من عند غير الله لوجدوا فيه اختلافًا كثيرًا..... تقليد انسانلارنى على الخصوص مسلم افلارنى، هلاكت چوقور ينه بيتكورگان بر بلادر. تقليد ايتيه باشلاغاندن بيرلى مسلمانلار، باستقج باستقج تننى ايتديلر. شوقلرى سوندى، علملرى چيكله ندى، تحصيلده در دلرى بتدى ترقى يوللارى بيكله ندى يازيق! يازيق!! ايچماسه، تقليد ايتساكده علمى محققون فقهاى متقدمون گه تقليد ايتساك ينه بر تورتلى يارار ايدى. بزبيت نرسه ونى ايكانلكرى بلومسز صوغى جاهلر گه تقليد ايتمه مز. موندنك زور حماقت بولورمى ايندى؟ اى مسلمانلار! اويانگز. تقليد زنجيرينى اوزوب طاشلاگز، بو طوغر يده ايشانلارگز نك، ملالارگز نك سوزين طوتماگز آلا ر ئو چون، سز نك نادان لغكز فايدى، آلا ر سز نك كوزگز آچيلوب طوغرى يولغه كونو ويگزدن، و بادن صاقلانغان كى، قورقا و صاقلانلار آگه بولگز آلدانمه گز.

(۱) اعلام الموقعين جلد اول ليل الاوطار، الجنة فى الاسوة الحسنة
بالسنه سؤل العباد فى ادلة التقليد والاجتهاد هم باشقه لار

معقواله سونلر (۲) مین سوز مدین دونهر گه، توبه واستغفار ایتد رگه، والله العظیم، حاضر من. صوفیلق زمان سعادتده وزمان أصحابدهده بولغاندر. اما عجا بوره وشده تصوف، بر مخصوص آدمگه انتساب ایتوب، رابطه لر، مقامدن مقامغه کوچولر، بر برینی فوق الحد عبادة درجه سنده تعظیمار، مقبره ده قر بانلار، ارواحه ندرلر، مقبره نی مسجد طونولار (چیستای شهرندن بیراق توگل، مشهور بر ایشانلقد، ایشان قبری یاننده بر مسجد و ایچنده یایلگان، توشه لگان نماز لقلارنی کورگانگز بار میدر؟ بولماسه کورگز) بولدی میکان؟ یا که رسولدن ابوبکردن وعوردن، عثمان وعلبدن، سائر اصحابدن «کن تصرفی مینم قولمده» یا که بزنگ کبی ایشانلارنگ، سوز و فعللریندن، اونغه برسی گنه خطابولسه بولور، قالغانلاری صواب و درست بولادر» دیمک توگل، بلکه موندن نیچه درجه کوچک «قلانی لاملک لکم ضرا ولارشدا» دعواسینه باشقه، بر دعوا صادر بولدی میکان؟

(۲) بر مجلده کورلدی؛ ارواحدن استمداد ایتوچیلردن برسی شول استمدادینه «ایاک نستعین» برله استدلال ایتوب، یته ایکان، موندغی استعانه ایکی تورلیدر. برسی استعانه حقیقیه در که مونسى الله غه خاصر ایکنچی استعانه صوریدر که ارواح مشایغدن استمداد شول قسمدنر دییب، مونی بریوت پرست ایشونکننده پوتقه عبادت لرینه «ایاک نعبد» برله استدلال ایتکان. موندغی عبادة ایکی تورلی بولوب برسی عبادة حقیقیه در که، الله غه خاصر، دیگرى عبادة صوریه بولوب پوتلارغه عبادتمز شول جمله دنر دیمش. قارا قارشى کوزله استدلال لر توگلمی، اما مین موندی حجه لر صورامین مقنع حجه کیرک مقنع

ثابت بر حجت بر له اثبات ایتلسون. هالبوکه رسول افضل الحق ابوبکر
 أفضل الامه عمر فارق الحق والباطل، عثمان ذی النور بن، علی بمنزله
 هارون من موسی هم باب مدینه العلم واصحاب ایسه
 کالنجوم در. بولار ننگ صوفیقلاری نی ره وشده بولاسدی
 میکان؟ ایشان طاقمی، انصافی آله السونلار، آندن آری
 بزده انصاف ایتمه ساک، قباحتلی بز بولورمز. ایشان طرفدار-
 لاریده، آلا ر ننگ غلوا سویله گان اقول غیر معقوله لرینی تاویل
 ایتوب اضلال وتضلیلده دوام ایتسونلر، حقگوی
 بولسونلار. آندن آری بزده آلا ر یولینه توشوب حقگوی
 بولماساق-آلا ر قاشیننده ئلی بزحق گوی توگل-قصورلی
 بز بولغان بولورمز لکن نی دیسه گز دییگز، مین ایشانلارغه:
 التصوف کان حالا ثم صار قالا. ذهب الحال والقال وبقی
 الاحتیال؛ عباد قبور بر له، مقبره ایشاننی مسجدیاصاغانلارغه
 اوروندقنی مقدس طوتقانلارغه: لَقَدْ عَرَضْنَا عَلَی الْأَبْرَارِ
 دینکم فکلهم عن دنیا فعلکم هادوا* ان المجوس لازکی منکم

عملاً وانما شأنکم جحد والحاد

وحقغه، حقیقت که فارشی طور وچیلارغه، حقنی انکار
 ایتوب، حقیقتنی، سویله گان اوچون سویله وچیلر نی سوگو
 چیلر که: سوز لرین رد ایتوچیلر که:

هیا بننا! وان تنازعتم فی شیء فردوه الی الله والرسول

ان کنتم تؤمنون بالله والیوم الآخر
 دیب ئه یتهم .
 ع. ندیم. سنه ۱۹۰۵-۷